

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOO
INSENERITEADUSKOND
Ehituse ja arhitektuuri instituut

SKOONE BASTIONI TAASSÜND. TALLINNA UUS KONTSERDIMAJA

THE REBIRTH OF SKOONE BASTION. TALLINN'S NEW CONCERT HALL

MAGISTRITÖÖ

Üliõpilane: Katarina Koroljova

Üliõpilaskood: 131826EAU1

Juhendaja: Ignar Fjuk, vanemlektor

Tallinn 2021

AUTORIDEKLARATSIOON

Olen koostanud lõputöö iseseisvalt.

Lõputöö alusel ei ole varem kutse- või teaduskraadi või inseneridiplomit taotletud. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, olulised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

“.....” 20....

Autor: Katarina Koroljova

/ allkiri /

Töö vastab magistritööle esitatud nõuetele

“.....” 20....

Juhendaja: Ignar Fjuk

/ allkiri /

Kaitsmisele lubatud

“.....”20... .

Kaitsmiskomisjoni esimees

/ nimi ja allkiri /

Käesolev magistritöö on koostatud Tallinna Tehnikaülikooli inseneriteaduskonna arhitektuuri eriala lõputööna.

Soovin tänada juhendajat Ignar Fjuki, kes aitas lõputöö teema valikule ja sõnastamisele kaasa ning andis suuniseid töö valmimisel. Samuti tänan akadeemia õppejõude tagasiside ning oma lähedasi toetuse eest.

ANNOTATSIOON

Üldise ressurside nappuse ning jätkusuutlikkuse imperatiivi taustal muutub olemasolevate, algse funktsiooni kaotanud ehitiste adapteerimine kaasaegsele otstarbele aina aktuaalsemaks. Ajalooliste objektide adaptiivne taaskasutus valmistab erilist väljakutset, kuna nende puhul on tegemist materiaalsete ja immateriaalsete väärtuste kogumiga, mis on taastamatu, ning uue funktsiooni sissetoomine ehituspärandi olemasolevasse koosse peab olema hoolikalt kaalutletud. Käesoleva magistritöö eesmärgiks on uurida kaasaegset ehituspärandi adaptiivse taaskasutuse praktikat ja sellega seonduvat väärtuste interpreteerimise ja säilitamise problemaatikat ning sõnastada põhimõtteid, millest ehitiste konverteerimise kavandamisel lähtuda ning millele projekti osas püstitatud ülesande lahendamisel toetuda.

Töö uurimuslik-teoreetiliselt osas kasutatakse kvalitatiivset lähenemist: andmeid kogutakse teemakohastest usaldusväärsetest allikatest (dokumentidest ja publikatsioonidest, sh raamatutest, teadusartiklitest, juhendmaterjalidest) sisuanalüüsi meetodil. Töös ei keskenduta ühe või teise riigi vastava valdkonna eripäradele, vaid käsitletakse teemat üldiselt.

Magistritöö uurimuslik-teoreetiline osa on jagatud viieks peatükiks. Esimeses peatükis antakse ülevaade ehituspärandi kontseptsiooni ajaloolisest arengust ning selle konserveerimist, restaureerimist ja konverteerimist puudutavatest publikatsioonidest ja rahvusvahelistest dokumentidest. Järgnevas peatükis kirjeldatakse ehituspärandi taaskasutuse kohta üldises kaasaegses praktikas. Kolmas osa on pühendatud ehitiste adapteerimise strateegiate võimalikele kategoriseerimise süsteemidele, selles osas võetakse kokku erinevate autorite poolt pakutud lähenemisi vastavalt nende keskele ideele, lähtepunktile (tüpoloogia ja funktsioon, materjal, arhitektuurne vorm ja ruumiline ülesehitus). Samuti puudutakse seda, kuidas mõni adapteerimisele lähenemise meetod saab aja jooksul ümbermõtestatud ja võib muutuda aktsepteeritavaks (fassaadirhitektuur,

kopeerimine). Järgnevas peatükis käsitletakse väärtuse mõiste tõlgendamist ning väljakutset, mida pakub ehituspärandi adapteerimisel vajadus erinevaid väärtusi ühendada, puudutakse ka autentsuse ja kollektiivmälu kontseptsioone. Teoreetilise osa viimases peatükis allikate sisuanalüüsi tulemusena sõnastatakse üldisi põhimõtteid, millele toetutakse projektiülesande lahendamisel.

Töö käigus on leitud, et erinevate autorite poolt pakutud ehituspärandi adaptiivse taaskasutuse strateegiate süstematiseerimise variandid osaliselt kattuvad. Konkreetsete projektide puhul on reeglina kasutusel mitu lähenemisviisi korraga, nende valik on tingitud objekti- ja kohaspetsiifikast, seega kindla, universaalse reeglistiku loomine ei ole asjakohane. Sügavamad teadmised konstruktiivsetest ja tehnilistest aspektidest ning hoonetüüpide eripäradest tingitud võimalustest ja piirangutest on kasulikeks juhendmaterjalideks konverteerimise kavandamisel.

Allikaid analüüsidest on jõutud järeldusele, et ehituspärandi taaskasutuse väljakutset moodustub suures osas erinevate väärtuste vastandamine, materiaalsete ja immateriaalsete aspektide konflikt. Tänapäeva praktikas pööratakse aina rohkem tähelepanu pärandiga seotud füüsiliselt hoomamatu dimensiooni olulisusele, õnnestunud projektides suudetakse objekti kohavaimu reinterpreteerida. Väärtuste (ja spetsiifiliselt kohavaimu) tõlgendamisel tuleb arvestada kultuuriruumi, milles seda tehakse, ning ehitiste tähenduse muutmist ajas. Objekti arengu ja tänapäeva seisundi põhjalik uurimine võimaldab koguda rohkelt teavet ning selle väärtusi kaardistada. Detailide teadvustamine on vajalikuks sisendiiks läbimõeldud lahenduse väljatöötamiseks.

Ehituspärandi ajalooliste ja kultuuriliste kihistuste ning olemasoleva ja lisanduva osa omavahelise suhestumise lahti mõtestamiseks võetakse abiks palimpsesti metafoor. Jõutakse järeldusele, et tänapäeval ehituspärandit ei vaadata enam staatilise objektina, vaid arvestatakse

selle muutlikkuse, dünaamilisuse potentsiaaliga. Pärandi objektide käsitlemine materjalide ja tähenduste kogumina aitab leida võimalusi ajalooliste kihtide eksponeerimiseks, taaskasutusse integreerimist ning võimaldab läheneda lisatavatele osadele kui järjekordsele kihile, jättes tulevikuarengu võimaluse avatuks.

Töö teoreetiliselt osas kogutud teave ja sõnastatud põhimõtted on toeks projektilahenduses kirjeldatud Tallinnas asuva Skoone bastioni taaskasutuse ruumilise ettepaneku koostamisel.

Võtmesõnad: adaptiivne taaskasutus, ehituspärand, kohavaim, palimpsest, väärtustepõhine lähenemine, arhitektuur, magistritöö

ANNOTATION

In the light of the general scarcity of resources and the imperative of sustainability, the adaptation of existing buildings that have lost their original function to modern purposes is becoming increasingly important. The adaptive reuse of historic objects poses a particular challenge, as they are representing a set of tangible and intangible values that are non-renewable, and the introduction of a new function into the existing fabric of the built heritage must be carefully considered. This master's thesis aims to study the modern practice of adaptive reuse of built heritage and the related problems of interpretation and preservation of values and to formulate the principles on which to base the planning of building conversion and to solve the project task.

In the theoretical part of the work, a qualitative approach is used: data is collected from reliable thematic sources (documents and publications, including books, research papers, guideline handbooks) using the method of content analysis. The work does not focus on the specifics of a certain country in the respective field but undertakes a generalist approach to the topic.

The theoretical part of the master's thesis is divided into five chapters. The first chapter provides an overview of the historical development of the concept of built heritage and its publications and international documents concerning its conservation, restoration and conversion. The following chapter describes the reuse of built heritage in general modern practice. The third part is devoted to the possible categorization systems of building adaptation strategies, in which it summarizes the approaches proposed by different authors according to their central idea, the starting point (typology and function, material, architectural form and spatial structure). Also, it looks at how a method of approach to adaptation can be reinterpreted over time and may become acceptable (facade architecture, copying). The next chapter discusses the interpretation of the concept of value and the challenge posed by the need to combine different values while adapting the built heritage, as well

as the concepts of authenticity and collective memory. In the last chapter of the theoretical part, as a result of the content analysis of the sources, the general principles on which the project task is based are formulated.

In the course of the work, it has been found that the options for systematizing the adaptive reuse strategies of the built heritage proposed by different authors partially overlap. As a rule, several approaches are used for specific projects at the same time, their choice depends on the location and site specificity, so the creation of a definite, universal set of rules is not appropriate. A deeper knowledge of the design and technical aspects and the possibilities and limitations of building types provide useful guidance when planning the conversion.

When analysing the sources, it has been concluded that the challenge of reusing the built heritage lays largely in the opposition of different values and the conflict of material and intangible aspects. In today's practice, more and more attention is paid to the importance of the physically imperceptible dimension related to heritage. In successful projects, it is possible to reinterpret the spirit of the place. The interpretation of values (and specifically the spirit of the place) must take into account the cultural context in which this is done and the changing meaning of buildings over time. A thorough study of the development and current condition of the object allows one to gather a lot of information and map its values. Awareness of the details is a necessary input for the development of a well-thought-out solution.

A palimpsest metaphor is used to understand the relationship between the historical and cultural strata of the built heritage and the relationship between the existing and the additional part. It is concluded that nowadays the built heritage is no longer viewed as a static object, but its potential for variability and dynamism is taken into account. Treating heritage objects as a set of materials and meanings helps to find opportunities for exhibiting historical layers, integrating them into re-use,

and allows to approach the added parts as another layer, leaving the possibility of future development open.

The information collected in the theoretical part of the work and the formulated principles are supporting the project solution in compiling the spatial proposal for the reuse of the Skoone bastion in Tallinn.

Keywords: adaptive reuse, built heritage, spirit of place, palimpsest, values-based approach, architecture, master's thesis

SISUKORD

ANNOTATSIOON	7
ANNOTATION	9
I. TEOREETILINE OSA	
1. SISSEJUHATUS	15
1.1 TÖÖ EESMÄRK JA KÜSIMUSED	15
1.2 TÖÖ METOODIKA JA ÜLESEHITUS	15
2. EHITUSPÄRANDI KÄSITLUS LÄBI AJALOO	17
2.1 KONSERVEERIMISEST TAASKASUTUSENI	17
2.2 VALIK TEEMAKOHASEID DOKUMENTE	18
2.2.1 Esimesed hartad	18
2.2.2 Autentsuse mõiste juurutamine	18
2.2.3 21. sajand: parandi väärtustamine läbi kasutuse	18
3. EHITUSPÄRANDI TAASKASUTUS TÄNAPÄEVAL	21
3.1 ADAPTIIVSE TAASKASUTUSEGA KAASNEVAD HÜVED	21
4. EHITUSPÄRANDI TAASKASUTUSE SUUNAD JA LÄHENEMISED	22
4.1 FUNKTSIOONI MUUTUS ADAPTIIVSES TAASKASUTUSES	22
4.1.1 Muuseumistumine	22
4.1.2 Vana otstarbe reinterpreteerimine	23
4.1.3 Totaalne transformatsioon	23
4.1.4 Tüpoloogia kui adaptiivse taaskasutuse strateegia alus	23
4.2 MATERJALIDE KÄSITLUSEL PÕHINEV LÄHENEMINE	24
4.2.1 Vanad kihid kui prioriteet	24
4.2.2 Erinevustel baseeruv lahendus	25

4.2.3 Vana ehitis kui paindlik ehitusmaterjal	25
4.3 ARHITEKTUURNE, STRATEEGILINE LÄHENEMINE	26
4.4 TABUDE ÜMBERMÖTESTAMINE	26
4.4.1 Aemulatio	26
4.4.2 Fassadiarhitektuur	27
5. VÄÄRTUSE MÕISTE EHITUSPÄRANDI ADAPTIIVSE TAASKASUTUSE KONTEKSTIS	29
5.1 VÄÄRTUSTE OLEMUS JA TÖLGENDAMINE	29
5.2 MATERIAALSETE JA IMMATERIAALSETE VÄÄRTUSTE VASTANDAMINE	30
5.2.1 Autentsus, kollektiivne mälu ja kohavaim	30
6. EHITUSPÄRANDI ADAPTIIVSE TAASKASUTUSE PRINTSIIBID	31
6.1 VÄÄRTUSTE KAARDISTAMINE JA INTEGREERITUD LÄHENEMINE	31
6.1.1 Detailide olulisus	31
6.1.2 Piirangute mõju pakutud lahendustele	31
6.2 EHITUSPÄRAND KUI PALIMPSEST	33
KOKKUVÖTE	35
SUMMARY	37

II. PROJEKTLAHENDUS

PROJEKTALA	41
ASUKOHT	41
LÜHIÜLEVAADE AJALOOST	42
PROJEKTALA HETKESEIS	43
ARHITEKTUURNE LAHENDUS	45
SKOONE BASTIONI OLEMUS	45
IDEE KIRJELDUS	46
RUUMIPROGRAMM	48
FUNKTSIONAALNE JAOTUS	49
KONSTRUKTSIOONID, FASSAADID	60
TEHNILISED ANDMED	60
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	64
JOONISTE LOETELU	66

I. TEOREETILINE OSA

1. SISSEJUHATUS

Kui varasematel aegadel huvi olemasolevate ehitiste kasutamise ja uuele funktsioonile adapteerimise vastu oli pigem tingitud pragmaatilistest kaalutlustest, siis tänapäeval nähakse ehituspärandid enamasti kui materiaalsete ressursside kogumit. Stone (2018) kirjutab, et millenniumi esimesed 20 aastat on näidanud kõikide kogukondade huvi ja vajadust säilitada oma olemasolevat ehitatud keskkonda: inimesed hindavad selles sisalduvaid ajaloolisi ja kultuurilisi viiteid, sellega seotud kollektiivmälu (Plevoets & V. Cleempoel, 2019).

Igasuguste ressursside taaskasutus kuulub jätkusuutlikkuse põhimõtetele ning on tänapäeva maailmas aktsepteeritav. Ehituspärandi objektide puhul muutub taaskasutuse ja adapteerimise ülesanne väga keerukaks, kuna objektid ise on taastamatu ressurss (Hill, 2016; Poulos, 2014) ning läbimõtlema sekkumine ajaloolisesse koesse võib viia väärtuste kaotamiseni. Väljakutset suurendavad võimalikud piirangud, pikk pärandi konserveerimise ja restaureerimise traditsioon ning ka nõuded kaasaegselt toimivatele ehitistele, millele peaks konverteeritud objekt kasvõi osaliselt vastama.

Käesoleva töö lähtepunktiks on arusaam, et ehituspärandid on võimalik uurida, sellest paremini aru saada, seda väärtustada ning algse funktsiooni kaotuse korral see tänapäevaellu uuesti integreerida läbi kasutuse ja adaptiivse taaskasutuse. Töös käsitletud teemade valik ning küsimuste sõnastus on ajendatud püstitatud ruumilisest ülesandest, arhitektuurse kontseptsiooni väljatöötamisele toe otsingutest, seega ei taotle antud töös universaalse reeglistikuni jõudmist.

1.1 TÖÖ EESMÄRK JA KÜSIMUSED

Käesoleva magistritöö uurimisprobleemiks on võimalused ajalooliste ehitiste integreerimiseks kaasaega ning nende väärtustamine läbi kasutuse. Ehituspärandi adapteerimine tänapäeva vajadustele on lai teema, mis pakub palju väljakutseid ning uurimissuundi, adapteerimisega kaasnevatest tehnilistest probleemidest planeerimise kaasamisprotsesside korraldamiseni. Antud töös keskendutakse ehituspärandi kontseptsiooni arengule, võimalikele arhitektuurse, ruumilise ülesande lahendamise strateegiatele ning ehituspärandi väärtuste hindamisele arhitektuurilises kontekstis.

Töö eesmärgiks on saada ülevaate kaasaegsetest ehituspärandi adaptiivse taaskasutuse praktikatest, uurida mõningaid valdkonda mõjutavaid olulisi aspekte ning sõnastada põhimõtteid, mis aitaks pärandiobjektide konverteerimise kavandamisele läheneda. Töös püütakse vastata järgmistele küsimustele:

- Kuidas muutus ehituspärandi kontseptsioon läbi ajaloo ning mis on selle mõiste sisu tänapäeval?
- Mis suunad eksisteerivad adaptiivse taaskasutuse kavandamisel? Kas üks või teine lähenemine on eelistatuim?
- Kuidas hinnatakse ehituspärandi objekti väärtust ning kuidas teadmisi selle kohta saab konverteerimise kavandamisel rakendada?
- Mis on pärandi tänapäeva vajadustele adapteerimise lähtekohad?

Uurimuslik-teoreetilises osas kogutud teabele ja sõnastatud printsiipidele toetatakse projektlahenduse osas, pakkudes adapteerida Tallinnas asuva Skoone bastioni uuele ühiskondlikule funktsioonile.

1.2 TÖÖ METOODIKA JA ÜLESEHITUS

Käesoleva töö teoreetilises osas on kasutatud kvalitatiivset uurimismeetodit: andmeid kogutakse teemakohastest usaldusväärsetest allikatest (dokumentide ja publikatsioonide, sh raamatute, teadusartiklite, juhendmaterjalide) sisuanalüüsi meetodil. Töös ei keskenduta ühe või teise riigi vastava valdkonna eripäradele, vaid käsitletakse teemat üldiselt. Projektlahendus põhineb nii teoreetilises osas kogutud teabele kui ka arhiivmaterjalidele ja objekti uurimisele kohapeal.

Töö teoreetilis-uurimuslik osa jaguneb viieks peatükiks. Esimeses osas antakse ülevaade ehituspärandi kontseptsiooni kujunemisest ning teises osas adaptiivse taaskasutuse kohast tänapäeva konserveerimise ja restaureerimise praktikas. Käsitletakse nii valdkonnas suurt rolli mänginud arhitektide ja teoreetikute avaldatud tekste ja töid kui ka vastavateemalisi rahvusvahelisi dokumente ja kokkuleppeid. Järgnev peatükk on pühendatud sellele, kuidas ehitiste adapteerimise meetodeid on üritatud kategoriseerida, mille alusel on adapteerimise strateegiad üles ehitatud. Antakse lühiülevaade funktsioonil, materjalil ja vormil põhinevatest lähenemistest ning arutletakse, kuidas valdkonna edasiarenguga toimub seni kehtinud reeglite ümbermõtestamine. Väärtuse mõistet kirjeldavas osas analüüsitakse ehituspärandi väärtuste tõlgendamist ning käsitletakse erinevate väärtuste vastandamist, puudutakse ka autentsuse ja kollektiivmälu kontseptsioone. Viimases peatükis kirjeldatakse allikate sisuanalüüsi tulemusena sõnastatud üldisi põhimõtteid, millele toetatakse projektiülesande lahendamisel.

2. EHITUSPÄRANDI KÄSITLUS LÄBI AJALOO

Ehitisi on alati adapteeritud uuele funktsioonile, kui selle järele tekkis vajadus. Tihtilugu püüsid nad kauem, kui algne otstarve seda eeldas. Eelindustriaalsel ajastul oli ehitamine väga ressursrikulukas protsess ning olemasoleva ehitusfondi maha jätmine tundus mõeldamatu. Ehitiste taaskasutuses lähtuti pragmaatilistest kaalutlustest ning see toimus jooksvalt, spontaanselt, põhijendiks olid funktsionaalsus ja majanduslik kasu. Alles 19. sajandil algas pärandi kontseptsiooni vormumine ning suhtumist mineviku ehitistesse hakkas iseloomustama suurem mõtestatus. (Plevoets & V. Cleempoel, 2019; Schittich, 2003)

Järgnevas töö osas antakse lühiülevaade sellest, kuidas ajalooliselt kujunes ehituspärandi adaptiivse taaskasutuse kontseptsioon.

2.1 KONSERVEERIMISEST TAASKASUTUSENI

Võib väita, et 19. sajandil tekkinud suur huvi pärandi vastu oli tingitud kiiretest muutustest, mis läänemaailmas aset leidsid, eriti märkimisväärset mõju avaldasid tööstuslik pööre ja hoogsalt toimunud linnastumine. Reaktsioonina uuele elukorrale ja sellega kaasnevale rahulolematusele tekkis nostalgiatunne, igatsus vana, tuttava, arusaadava järele (Poulios, 2010). Sajandi teiseks pooleks formeerusid muinsuskaitsega seotud esimesed põhilised suunad ning ka mõned organisatsioonid, nii asutati Inglismaal tänapäevani tegutseva seltsi muistsete hoonete kaitseks (SPAB) 1877. aastal (Pickard, 1996).

Kuni 20. sajandi alguseni prevaleerus ehituspärandile lähenemises kaks suunda: taastamine ning anti-restaureerimine ehk konserveerimine. Esimese suuna propageerijaks oli prantsuse arhitekt Eugène Emmanuel Viollet-le-Duc, kes muuhulgas oli juhtivaks inspektoriks peale Prantsuse revolutsiooni loodud ajalooliste monumentide järelevalve komisjonis ning vastutas mitme olulise objekti renoveerimistööde eest. Viollet-le-Duc väitis, et ehitiste säilitamise parimaks viisiks on

nendele uue kasutusotstarbe leidmine. Seega võib öelda, et ta toetas ehitiste adaptiivset taaskasutust, kuigi nüüdisaja vaatenurgast teatud reservatsioonidega – Viollet-le-Duc arvas, et kui uus funktsioon on leitud ning ehitist rahuldab sellega seonduvaid vajadusi, siis enam ei pea seda kunagi muutma. (Plevoets & V. Cleempoel, 2019)

Teise koolkonna kreedoks olid ehitiste parandustööd ja nende konserveerimine võimalikult muutmata kujul. John Ruskin (1848) kritiseeris tugevalt restaureerimise ideid, väites, et taastamine on hävitamisega samaväärne, kuna sellisel juhul ei jää enam algne ehitist alles. Konserveerimise pooldajad nägid olemasolevaid ehitisi kuuluvatena kindlasse ajaloolisesse konteksti ning tekkinud kulumise märke objekti ilu osana. Ruskin soovitas teha monumentidele väikseid parandustöid, mis ei muudaks selle algset olemust, ning rõhutas hooldamise tähtsust. (Plevoets & V. Cleempoel, 2019)

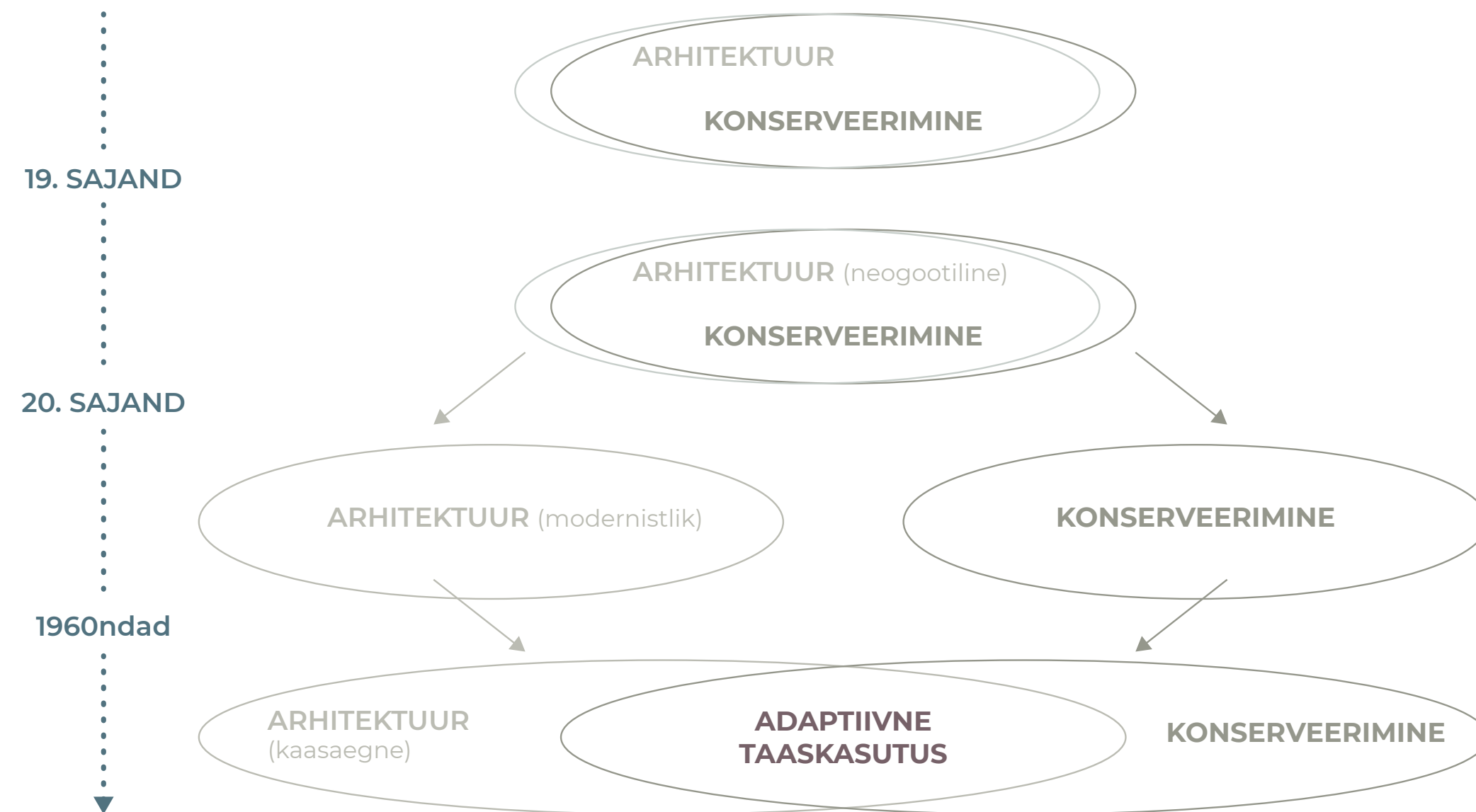
19. sajandi lõpus ja 20. sajandi alguses toimunud debati restaureerimise ja konserveerimise üle sõnastas väärtustepõhise konfliktina austria kunstiajaloolane Alois Riegl 1903. aastal. Ta väitis oma esseedes, et restaureerimine ja konserveerimine põhinevad erinevatel väärtuste süsteemidel ning et probleem on tingitud mäletamise (aeg, ajalugu, mälu) ja kasutamise (kasutusmugavus, kunstipärasus, uudsus) vastandamisel. Riegli arvates restaureerijad soovisid erinevaid väärtusi kombineerida, konserveerijad aga nägid väärtust peamiselt objekti vanuses. (Plevoets & V. Cleempoel, 2011, 2019)

Üheks esimestest katsetest anda praktilisi soovitusi ehituspärandi restaureerimiseks oli itaalia arhitekti Camillo Boito (1893) avaldatud vastavateemaline publikatsioon. Boito oli mõlema valitseva suuna vastu kriitiline ning otsis kesktee. Ta pakkus kolme objekti vanusest sõltuvat restaureerimise liiki: arheoloogiline antiikaja monumentidele, maaliline keskaja monumentidele ning arhitektuurne renessansiajastu ja

hilisematele monumentidele. Boito loetletud printsiipide hulka kuulusid sh vana ja uue osa materjalide eristamine ning esialgsest konstruktsioonist eemaldatud osade eksponeerimine. (Plevoets & V. Cleempoel, 2019)

Kiiresti toimunud linnastumine ja I maailmasõja ulastuslikud tagajärjed tingisid vajadust püstitada uusi ehitisi (eriti elamuid) kiiresti ja suures mahus. Kuigi 1931. aastal kiideti heaks Ateena harta, mis rõhutas monumentide säilitamise olulisust, siis samaaegselt hoogustus modernismi liikumine, millel sõja toodud hävingud võimaldasid oma ideid proovile panna. Rahvusvahelise moodsa arhitektuuri kongressi (CIAM, 1933) kokkuvõtetest selgub, et ehituspärandi säilitamist sooviti teostada ainult eritingimustel ning jätta ajaloolised monumentid eraldiseisvate objektidena. Vanades ehitistes nähti takistust modernse linna arengule ning nendega tegelemist käsitleti vajaliku kurjusena. (Plevoets & V. Cleempoel, 2013; Schittich, 2003)

Huvi ehituspärandi vastu tekkis uuesti peale II maailmasõda, osalt vastureaktsioonina järjekordsetele ulastuslikele hävingutele ning kiirele tempole, millega üritati varisunud linnu taastada. Sõja mastaapsed tagajärjed soodustasid ehituspärandi mõiste muutumist, selles võtmes hakati käsitlema ka neid objekte, mida varem väärtuslikeks ei peetud, huvi laienes ka antiik- ja keskaega mittekulunud ehitistele ja erinevatele hoonetüpoloogiatele. Ehituspärandi taas oluliseks muutumist tähistas Rahvusvahelise Kinnismälestiste Nõukogu poolt 1964. aastal avaldatud Veneetsia harta, mis muuhulgas sätestas, et monumentide säilitamist alati soodustab nende kasutuselevõtt (ICOMOS, 1931). Arhitektuur ja ehituspärandi konserveerimine ning renoveerimine on liikunud üksteisele lähedamale, ajalooliste hoonete projekte teostasid tuntud arhitektid Carlo Scarpa, Raphaël Moneo, Sverre Fhen. 1970ndaid võib peeta hetkeks, millal ehituspärandi adaptiivne taaskasutus sündis eraldi distsipliinina. (Plevoets & V. Cleempoel, 2013)

Joonis 1. Ehituspärandi adaptiivse taaskasutuse kujunemine iseseisva distsipliinina (autori tõlkes). Allikas: Plevoets & V. Cleempoel, 2019, lk 16.

2.2 VALIK TEEMAKOHASEID DOKUMENTE

20. sajandi jooksul sai avaldatud hulk rahvusvahelisi dokumente, milles on sõnastatud ehituspärandi käsitlemise printsiipe, ning sellega on jätkatud ka 21. sajandil. Kokkulepete ja juhendmaterjalide sisu peegeldab muutusi, mis toimusid pärandi kontseptsiooniga.

2.2.1 Esimesed hartad

Esimesteks päranditeemalisteks rahvusvahelisteks kokkulepeteks olid Ateena harta 1931. aastast ning 1964. aastal vastu võetud Veneetsia harta. Mõlemas dokumendis on põhitähelepanu pööratud ehituspärandi materiaalsele osale: Ateena harta annab konkreetseid soovitusi materjalikasutuse osas (julgestatakse kasutada kaasaegseid materjale nagu raudbetoon, kuid tagades, et sellest valmistatud osad jäävad varjatuks), rõhutatakse vajadust kaitsta mälestisi keskkonnamõjude eest. Veneetsia hartas antakse pärandi mõistele laiema definitsiooni, loetledes üksikutele ehitistele lisaks ka väljakujunenud piirkondi ja ajalooüldmusi. Sätestatakse, et restaureerimise käigus lisanduvad uued osad peavad olema vanadest selgelt eristatavad ning et taastamistöödega võib edasi minna ainult seni, kuni jätkub autentsetest allikatest saadud teadmisi. Veneetsia hartas käsitletakse pärandit kogu inimkonna universaalse väärtusena ning rõhutatakse vajadust säilitada see tulevaste põlvkondade jaoks. Selleks sobivaks viisiks nähakse pigem konserveerimist ja kaitsmist kui kasutust adapteeritud kujul: kui Ateena harta lubab mälestiste kasutust ainult algsega sobival otstarbel, siis Veneetsia harta funktsioonile kui sellisele piiranguid ei sea, kuid taaskasutust aktsepteeritakse tingimusel, et kuju, kaunistused ja terviklikkus jäävad alles. (ICOMOS, 1931, 1964)

2.2.2 Autentsuse mõiste juurutamine

Veneetsia hartas oli viidetud allikate autentsusele, kuid ei selgitatud selle mõiste sisu (ICOMOS, 1964). 1994. aastal avaldati Rahvusvahelise Kinnismälestiste Nõukogu poolt Nara dokumendi, mille fookuses oli autentsuse kontseptsiooni lahti selgitamine pärandi kontekstis. Nara

dokument sätestab, et pärandit saab käsitleda ainult kindlas kultuuriruumis ning rõhutab maailma kultuuride mitmekesisuse säilitamise olulisust, pöörates tähelepanu globaliseerumises peituvale ohule. Autentsuse mõistet on seotud infoallikate interpreteerimisega, mis mõjutab omakorda pärandi väärtustest aru saamist. Nara dokumendi järgi põhineb kultuuripärandi kaitse ja säilitamine just sellele omistatavatel väärtustel. (ICOMOS, 1994)

2.2.3 21. sajand: pärandi väärtustamine läbi kasutuse

Viimastel aastakümnetel on toimunud muutusi selles, missugust lähenemist pärandile üldiselt ja ehituspärandile spetsiifiliselt peetakse aktsepteeritavaks, ning lisandusid uued mõisted, millega opereerida. 2005. aastal Euroopa Nõukogu poolt vastu võetud Faro konventsioonis kirjeldatakse pärandit kui inimarengut ja elukvaliteedi kasvu potentsiaalselt toetavat aspekti. Konventsioon loetleb viise, kuidas pärandis peituvat ressursi inimkonna heaks ära kasutada, mh mainitakse selle majanduslikku potentsiaali uurimist. (Council of Europe, 2005)

ICOMOS-i Québeci deklaratsioon on pühendatud kohavaimu mõistele, kirjeldades seda kui võimaldavat dünaamilisemat, inklusiivsemat vaadet kultuuripärandile ning kui soodustavat monumetide duaalsest (hetkes eksisteerivast ja alalisest) iseloomust arusaamist. Kohavaimu kontseptsiooni sisse toomine tähendas tähelepanu pööramist mittevaralistele aspektidele, deklaratsioon defineerib kohavaimu kui materiaalsete ja immateriaalsete elementide kogumit. (ICOMOS, 2008)

ICOMOS-i 2011. aasta Pariisi deklaratsiooni põhiteemaks on pärand kui arengut soodustav tegur. Peamiseks väljakutseks ei peeta enam pärandi konserveerimist, vaid selle integreerimist tänapäevaellu selliselt, et säiliks selle väärtused ning et integreerimine oleks eelkõige kohalikule kogukonnale kasulik. Pärandi adapteerimist käsitletakse jätkusuutliku arengu printsiipidega kooskõlas oleva strateegiana ja seda julgustatakse. Deklaratsiooni üks põhimotiive on vajadus siduda tänapäevast arengut tulevikuga. (ICOMOS, 2011)

ATEENA HARTA, 1931

ehituspärandi kaitsmise teema tõstatamine, vajadus regulatsioonide järele, tehnilised soovitusel, materjalikasutus

VEENEETSIA HARTA, 1964

ajaloolise monumendi mõiste defineerimine, konserveerimise ja restaureerimise juhtnõõrid, vana ja uue eristamine, võltsingute probleem

NARA DOKUMENT, 1994

kultuuri ja pärandi mitmekesisuse olulisus, autentsuse mõiste, pärandi väärtuste interpreteerimine, infoallikate usaldusväärsus

FARO KONVENTSIOON, 2005

kultuuripärandi mõiste laiendamine, pärandi objektide sotsiaal-majanduslik potentsiaal, väärtustamine läbi kasutuse

QUÉBECI DEKLARATSIOON, 2008

kohavaimu mõiste lahti selgitamine, monumentide duaalne (hetkes eksisteeriv ja alaline) iseloom, materiaalsete ja immateriaalsete väärtuste kogum

PARIISI DEKLARATSIOON, 2011

kultuuripärand kui arengut soodustav tegur, pärandi integreerimine tänapäeva ja sidumine tulevikuga, pärandi adapteerimine kui jätkusuutlik strateegia

Joonis 2. Valitud pärandit käsitlevate rahvusvaheliste dokumentide ajajoon. Allikas: autori joonis.

3. EHITUSPÄRANDI TAASKASUTUS TÄNAPÄEVAL

Mõiste „adaptiivne taaskasutus“ on tänapäeval laialdaselt levinud, kuigi selle definitsioon võib jääda mõnevõrra ebamääraseks (Plevoets & V. Cleempoel, 2013). Bullen ja Love kirjeldavad seda kui ehitiste majanduslikku, sotsiaalset ja keskkondlikku toimimist parandavat protsessi, mille käigus muudetakse kasutu, ebaefektiivne objekt uueks, teistsugusele otstarbele sobivaks (Bullen & Love, 2010). Kuigi Machado (1976) kritiseeris seda sõnapaari kui pinnapealset silti, hõlmab adaptiivse taaskasutuse mõiste nii füüsilisuse, materiaalsuse kui ka funktsionaalsuse aspekte ning seega sobib valdkonnale, mis tegeleb olemasolevate ehitistega (Plevoets & V. Cleempoel, 2019). Paralleelselt sõnapaariga „adaptiivne taaskasutus“ kasutatakse mõisteid konstruktiivne konserveerimine (Hill, 2016), kohaldamine, konverteerimine, adapteerimine, taastamine (Plevoets & V. Cleempoel, 2011).

Kui 19. ja 20. sajandil peeti debatte teemal, kas ehituspärandit tuleb restaureerida või konserveerida, siis tänapäeval ei ole see küsimus enam aktuaalne (Plevoets & V. Cleempoel, 2013). Taaskasutust võetakse loomuliku lahendusena, sellest on saanud ökoloogiline ja majanduslik imperatiiv (Schittich, 2003). Stone (2018) arutleb 21. sajandi produktiivsuse kinnisidee üle: praegusel ajal on raske ette kujutada, et üks või teine objekt on kasutu, ilma funktsiooni ega panuseta maailma parandamisse, ning ka olemasolevad ehitised ei ole erandiks (Plevoets & V. Cleempoel, 2019). Tänapäeval käsitletakse igat ehitist kui potentsiaalselt konverteeritavat (Schittich, 2003).

Ka pärandi osas tehtud rahvusvaheliste kokkulepete fookus on nihkunud: kui varem oli taaskasutus võimalikuks valikuks (ICOMOS, 1931, 1964), siis nüüdseks sai see tungivalt soovituslikuks (ICOMOS, 2011). Faro konventsioon sätestab, et ehituspärandi väärtus seisneb selle kasutamises, Pariisi deklaratsioonis rõhutatakse vajadust luua side tulevikuga läbi jätkusuutlikkuse printsiipide rakendamise (Council of Europe, 2005; ICOMOS, 2011). Ka muinsuskaitsega tegelevad organisatsioonid muutuvad paindlikumaks: nii on briti selts Historic England (2014) tunnistanud, et pärandi konserveerivast kaitsmisest ei piisa ning et seda tuleb käsitleda dünaamilisena (Hill, 2016).

3.1 ADAPTIIVSE TAASKASUTUSEGA KAASNEVAD HÜVED

Ühiskondlik arusaam jätkusuutlikust arengust on transformeerumas: enam ei eeldata, et tuleviku ehitatud keskkond peab koosnema ainult viimase tehnoloogia abil loodud objektidest, ning ehitiste taaskasutamine on osa laiemast jätkusuutlikkuse narratiivist. See aitab alandada lammutamise käigus tekkivate jäätmete kogust, säilitab esialgse püstitamise käigus genereeritud energiat ning soodustab täiendavate ressursside kasutamise vähendamist. (Hill, 2016)

Kuid tuues argumente olemasolevate objektide konverteerimise poolt, reeglina ei jääda ainult keskkonna kaitse ja inimkonna ökoloogilise jalajälje teemade juurde, vaid tuuakse näiteks ka muude valdkondadega seotud hüvesid, nagu sotsiaalseid ja kultuurilisi (Bullen & Love, 2010, 2011; Hill, 2016) ning ka majanduslikke (Bullen & Love, 2010, 2011). Sotsiaalse aspektiga seoses mainitakse inimese ja ümbritseva keskkonna vahelise suhte parandamist: olemasolevate objektide säilitamine aitab luua hea kohatunnetuse, kodutunde, kuna vanemate ehitistega on inimesel lihtsam suhestuda (Bullen & Love, 2011; Hill, 2016; Historic England, 2017). Hill toob välja ka konverteerimise projektide võimalikku panust kogukonna ühtekuuluvustundesse, ohutuse taseme tõstmisse ning vandalismi vähendamisse (Hill, 2016).

Ehitiste adapteerimine tänapäeva vajadustele võimaldab kultuuripärandi ja piirkonnaga seotud identiteedi säilitamist (Hill, 2016). Lisaks sellele on ajalooline linnakeskkond sageli kultuuriliste sündmuste keskpunkt ning selle hoidmine seisus, mis võimaldab selle kaasagset kasutamist, aitab kultuurivaldkonna edendamist (Historic England, 2017).

Majanduslikke aspekte käsitlevad argumendid konverteerimise poolt on tihendalt seotud jätkusuutliku arengu ning ressursside säästmise teemadega. Samuti tajutakse adapteeritud ehituspärandit kui potentsiaalset

toluallikat: hoone ajalooline taust võib tõsta projekti prestiiži ning olla heaks müügiargumendiks (Historic England, 2017; Schittich, 2003) ning aidata tekitada ühiskondlikku huvi objekti kui vaatamisväärsuse vastu, võimaldades uute töökohtade loomist nt turismisektoris (Historic England, 2017).

Sõjajärne aeg Euroopas 20. sajandil tingis nii suurt vajadust linnaruumi ja ehitusfondi taastamisele, et nüüdseks on ehitiste adapteerimisest saanud loomulik osa üldisest lähenemisest linnaplaneerimisele (Dohotariu & Purcaru, 2020; Schittich, 2003). Konverteerimine ei eksisteeri enam kui üks võimalustest, mida ettevaatlikult kaaluda (ICOMOS, 1931, 1964), vaid tänapäeval peetakse seda sageli ainsaks viisiks ehituspärandi säilitamiseks: läbi kasutusele võtmise päästetakse see hulgamisest ja lammutamisest (Casal, 2003). Adaptiivsest taaskasutamisest on saanud pärandi konserveerimise strateegia (Plevoets & V. Cleempoel, 2011) ning ehituspärandit kasutades, taaskasutades, adapteerides ning arendades tagatakse sellele tulevik (Hill, 2016).

4. EHITUSPÄRANDI TAASKASUTUSE SUUNAD JA LÄHENEMISED

Ehituspärandi adaptiivse taaskasutuse distsipliini arenguga suureneb ka selle erinevaid viise käsitlevate uurimuste hulk. Konverteerimist on mitme autori poolt proovitud süstematiseerida, võttes aluseks vana ja uue osa põimimise erinevaid aspekte: ehitiste funktsiooni, kuju, materjale. Järgnevas töö osas kirjeldatakse võimalikke lähenemisviiside kategoriseerimise süsteeme.

Joonis 3. KAOS arhitektid, Haapsalu linnus. Allikas: Archdaily.

4.1 FUNKTSIOONI MUUTUS ADAPTIIVSES TAASKASUTUSES

Adaptiivse taaskasutuse mõiste lahti seletamiseks pööratakse valdavalt kasutusotstabe teema poole. Brooker ja Stone (2004) kirjeldavad seda protsessi kui hõlmavat muudatusi liikumisteedes, ehitise osade paiknemises, erinevate ruumide suhestumises, ehitise suuruses, kuid toovad välja, et funktsioon on kõige ilmselgem muutus (Plevoets & V. Cleempoel, 2011).

Ehitiste adapteerimises algsest teisele funktsioonile võib eristada 3 põhisuunda: kultuurilise funktsiooni juurutamine ning nn muuseumistumine, vana funktsiooni säilitamine kaasaegsel kujul ja olemuslikult täiesti uuele otstarbele sobitamine.

4.1.1 Muuseumistumine

Otsides viisi reintegreerida ehituspärandi objekt linnaruumi ja inimeste ellu, võidakse jääda eelnevalt proovitud strateegia juurde ning konverteerida ehitise kultuuriobjektiks. Valdavalt on selleks muuseumid, mille teematika on otseselt seotud ehitise iseloomuga, nt sõjamuuseumid kasarmutes, keskajamuuseumid kindlustustes ja lossides, ning ehitisest endast saab kõige olulisem eksponaat. Taolisi projekte iseloomustab sageli restaureerimise poole kalduv lähenemine: üritatakse säilitada võimalikult palju konstruktsioone ja viimistlusmaterjale, vanemate kihtide ja vormide esiletoomine on prioriteediks. Sellisel viisil adapteeritud ehitisest võib saada oluline vaatamisväärsus ning tulu allikas. (Schittich, 2003)

Muuseumistumise äärmuseks on olukord, kus ehitismälestisest, mis varem omas kindlat otstarvet, saab mälestise enda muuseum. Sellisel juhul, vaatamata füüsilisele sekkumisele ehitise koesse ning materiaalse kesta taastamisele, jääb objekt nõ elutuks, kuna sellel puudub sisuline side tänapäevaga. Ehitise aktuaalsest funktsioonist ilma jätmist kritiseeritakse, nimetades seda mummifitseerimiseks. (Casal, 2003)

Joonis 4. Apex AB, Põhjala Pruuulikoda. Allikas: Põhjala.

4.1.2 Vana otstarbe reinterpreteerimine

Mõne ehitise või piirkonna iseloom on selle funktsiooniga nii tihedalt seotud, et konverteerimise käigus otsustatakse leida algele võimalikult sarnane otstarve, et säilitada asukoha ümber tekkinud atmosfääri. Tüüpiliseks näiteks on endiste tööstusalade adapteerimine tänapäeva vajadustele: rasketööstuse asemele luuakse tingimusi kõrgtehnoloogilise kergtööstuse jaoks ning ka loomemajandust võib käsitleda meie aja tööstuseks ja sellele loodud kontoreid adapteeritud tööstusruumideks. (OpenHeritage, 2019)

Joonis 5. Muuseum ja hotell endises Ushuaia vanglas. Allikas: InterPatagonia.

4.1.3 Totaalne transformatsioon

Adapteerides eksisteerivat ehitist algsest kardinaalselt erinevale funktsioonile võib väljakutseks osutada mitte ainult uue ruumiprogrammi olemasolevasse kehasse sobitamine, vaid ka objekti ajalooline taust ja tähendus, mida ühiskond sellele omistab. Need aspektid võivad muutuda eriti oluliseks, kui tegemist on pika traditsiooniga (nt kirikuhooned) või emotsionaalselt laetud, traumaatilise kogemusega (nt vanglad) seotud ehitisega. Ehitise algset tähendust võidakse uue funktsiooniga üle kirjutada või viidata sellele, nii nagu endistes vanglahoonetes on tehtud nii muuseumid ja kultuurikeskused kui ka hotellid (Ushuaia vangla Argentiinas ühendab tänapäeval mõlemat otstarvet). (Casal, 2008)

4.1.4 Tüpoloogia kui adaptiivse taaskasutuse strateegia alus

Ehitiste tüüpidel põhinevat strateegiat eristatakse kui omaette lähenemist adaptiivse taaskasutuse projektidele, Plevoets ja Van Cleempoel nimetavad seda tüpoloogiliseks lähenemiseks: selle raames analüüsitakse võimalusi ühe või teise konkreetse hoonetüübi konverteerimiseks, tuues välja igale tüübile iseloomulikke eeliseid, piiranguid ja väljakutseid (Plevoets & V. Cleempoel, 2011). Üheks esimestest katsetest süstematiseerida taaskasutuse olemasolevaid ja võimalikke juhtumeid hoonetüübi (ja seega ka funktsiooni) järgi on 1975. aastal avaldatud Cantacuzino raamat „New uses for old buildings“ (Plevoets & V. Cleempoel, 2011). Powell läheneb adapteerimise tüpoloogiale teise nurga alt, võttes aluseks tulemuse ehk projekteeritud uut funktsiooni ning uurides, kuidas õnnestub erinevate ehitiste tüüpide konverteerimine (Powell, 1999). Kõik hoonetüübid ei saa võrdset tähelepanu adapteerimise võimaluste analüüsid, seda mõjutavad ka nõudlus ja mood: seni on kirikute ja tööstushoonete konverteerimist uuritud palju rohkem, kui nt militaar- või kaubandushooneid, kuid valdkonna fookus nihkub koos turu vajadustega (OpenHeritage, 2019; Plevoets & V. Cleempoel, 2013).

Tüpoloogilist lähenemist on kritiseeritud mitte ainult uurimisobjektide piiratud valimi pärast, kuid ka vorm-funktsioon suhte keskendumise pärast: Machado (1976) kritiseeris seda tugevalt oma 1970ndatel avaldatud töödes. Tema arvates põhiküsimus seisneb selles, missugune konverteerimise tulemusena sündiv vorm on võimeline looma taotletud suhet vana ja uue vahel, ning põhiprobleemiks on vorm-vorm, mitte vorm-funktsioon suhe. Kuigi tüpoloogilist lähenemist ei saa käsitleda kõikehõlmava taaskasutuse teooriana, võivad uurimistööd selles valdkonnas olla kasutlikeks juhendmaterjalideks. (Plevoets & V. Cleempoel, 2013, 2019)

Joonis 6. Volklinger Hütte. Allikas: Volklinger Hütte.

4.2 MATERJALIDE KÄSITLUSEL PÕHINEV LÄHENEMINE

Jessen ja Schneider (2003) panevad tähele muutusi, mis on toimumas ehitiste konverteermise tajuga arhitektuuri erialas: vaatamata sellele, et uute hoonete projekteerimist peetakse ikka kõige suuremat rahuldust pakkuvaks ülesandeks, ka adapteerimise projekte nähakse tähelepanuväärse ruumilise ja esteetilise väljakutsena, sageli just nendes peituvate vastuolude tõttu. Adaptiivse taaskasutuse puhul ei lähtuta uue ja vana vastandamisest ega ühe või teise valimisest, kuna lahendus sisaldab mõlemat omavahelises dialoogis olevat elementi. Kuigi pole võimalik anda konkreetseid soovitusi ühe või teise objekti konverteerimiseks ning tulemuseks on reeglina mitme strateegia ja kontseptsiooni hübriid, eristatakse siiski mitut nende kihtide materiaalsusel põhinevat lähenemist. (Schittich, 2003)

4.2.1 Vanad kihid kui prioriteet

Konverteerimise projektide lähtepunktiks võib olla mälestise säilinud keha, selle kuju ja materjalid, ning adapteerimise käigus tehtud otsused põhinevad prioriteediks seatud ehitise füüsilisel olemusel. Selle lähenemise jaguneb kaheks suunaks: ehitist kas üritatakse maksimaalselt säilitada ning panna see vastama ettekujutusele selle algsest seisust (mis võib põhineda ajaloolistel dokumentidel) või lubatakse selle kontsruksioonidel laguneda, hoides seda protsessi kontrolli all. Esimesel juhul keskendutakse ajaloolise kuvandi otsingutel, adapteerimiseks valitakse algsele võimalikult sarnane funktsioon, tehakse ainult hädavajalikke muudatusi, üldiselt haakub see lähenemine traditsioonilise mälestiste restaureerimise filosoofiaga ning on olemas tõenäosus, et tulemus on „laitmatum“, kui originaal. Kontrollitud lagunemise puhul on fookuses mitte esialgsed konstruktsioonid ja materjalid, vaid tänapäeval säilinud osad, jäänused. Seda võidakse rakendada juhul, kui puudub lootus objekti päästmiseks tulevikus. Vaatamata tähelepanu keskpunktide erinevusele, mõlemad lähenemised tegelevad eelkõige vanade materjalide ja struktuuriga ning lubavad uusi elemente minimaalses koguses ning tagasihoidlikul kujul. (Schittich, 2003)

Joonis 7. Carlo Scarpa, Castelvecchio muuseum. Allikas: Divisare.

4.2.2 Erinevustel baseeruv lahendus

Üks teine viis läheneda materjalide käsitlusele adaptiivses taaskasutuses on märkismisväärtete erinevuste tekitamine vana ja uue vahel ning täienduste käsitlemine vana struktuuriga võrdsetena. Põhimõte, et konverteerimise käigus lisanduvad kihid peavad olema tuvastatavad, oli sätestatud hea tavana juba ICOMOS'i Ateena ja Veneetsia hartades (ICOMOS, 1931, 1964). Erinevus uue ja vana vahel ei tähenda ilmingimata dissonantsi. Uute elementide teistsugune olemus võrreldes algsetega võimaldab luua nendevahelist dialoogi, kus pärand ei ole maha surutud, vaid on reinterpreteeritud, ning tekitatud kontrast võib aidata seda esile tuua, selle olemust rõhutada. Levinud meetodiks on kaasaegsete materjalide (teras, klaas, betoon) kasutus traditsiooniliste materjalide kõrval (kivi, tellis, puit, krohv). Tulemust võib käsitleda kui ajalooliste kihtide kogumit, kollaaži, mis on fragmentidest ning nende omavahelistest suhetest moodustatud tervik. Carlo Scarpa olemasolevate ehitiste konverteerimise tööd on selle lähenemise tunnustatud stiilinäide. (Schittich, 2003)

Joonis 8. Lacaton ja Vassal, Palais de Tokyo. Allikas: EUMiesaward.

4.2.3 Vana ehitise kui paindlik ehitismaterjal

Olemasoleva ehitise materjalide vabam kohtlemine on iseloomulik suhteliselt hiljuti valminud ehitusfondi adapteerimisele ning seda rakendatakse pigem ilma olulise sümboolse tähenduseta objektide (nt masstoodetud hooned) kui tunnustatud ja kaitse all olevate mälestiste puhul, kuigi on olemas ka erandeid. Kuna pärandi mõistet mõtestatakse pidevalt ümber ning see muutub laiemaks ja hõlmab aina rohkem kaasaegsemaid objekte, nagu ajaloolisest ülevaatest ja pärandit käsitlevate kokkulepete analüüsist selgus, siis muutub ka selline lähenemine pävakohasemaks. Olulist rolli mängib selle juures ka üldine jätkusuutlikkuse ja taaskasutuse imperatiiv. (Schittich, 2003)

Vana ehitise käsitlemine paindliku materjalina, mis allub vormimisele, eeldab, et objektile ei rakendata ranged muinsuskaitselisi piiranguid ning et autentsuse leidmine pole eesmärgiks. Sellisel juhul üleminek vanast uuele võib olla sujuv, see ei väljendu selges piiris materjali, vormi, stiili vahel. Tulemuseks on terviklik lahendus, mis ei põhine ei vana osa esile toomisel ega vana ja uue

kontrasti rõhutamisel, ning millel on potentsiaali olla omapärane just sellepärast, et see ei taotle autentsust. Olemasolevast ehitisest ei saa täienduse näitamiseks lava ning lisanduvad konstruktsioonid ei ole vana ehitise raamimiseks. (Schittich, 2003)

Vana ehitise paindliku materjalina käsitlus võib väljenduda olemasolevate materjalide eemaldamises suurtes mahtudes, kuni kandva kihini. Hävimise protsessi lavastamine (ingl *ruination*) võib olla omaette adapteerimise strateegiaks. Selline meetod võimaldab avada hoone välisruumile, anda sellele uue tähenduse. Nii lähenesid Lacaton ja Vassal arhitektid Palais de Tokyo muuseumihoone transformeerimisele. (Plevoets & V. Cleempoel, 2019)

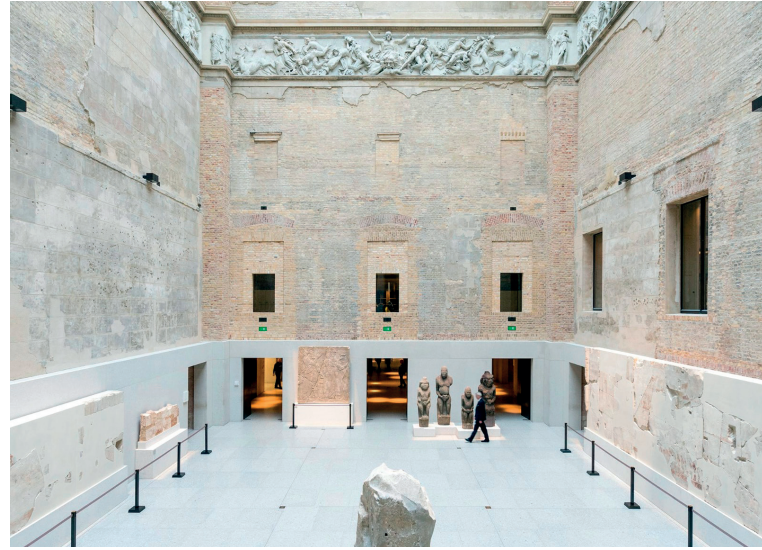
4.3 ARHITEKTUURNE, STRATEEGILINE LÄHENEMINE

Erinevalt tüpoloogilisest lähenemisest, mis käsitleb ehitise kuju ja funktsiooni suhet, põhineb arhitektuurne lähenemine olemasoleva ja uue vormide dialoogi uurimisel. Selleks eristatakse meetodeid, kuidas lisanduva osa mahu paigutada vana ehitise suhtes, ning analüüsitakse (nt juba teostatud projektide põhjal), kuidas iga meetod tulemust mõjutab. (Plevoets & V. Cleempoel, 2011, 2013, 2019)

Vormide omavaheliste mõjude uurimise ajendiks sai Machado 1976. aastal avaldatud artikkel „Old Buildings as palimpsest: Towards a theory of remodelling“. Arhitektuuri kui palimpsesti metafoori võttis aluseks Robert (1989), et selgitada konverteerimise kontseptsiooni ning pakkuda selleks 7 strateegiat: (1) ehitamine sees, (2) ehitamine peale, (3) ehitamine ümber, (4) ehitamine kõrvale, (5) materjalide ning jäänuste taaskasutus, (6) uuele funktsioonile adapteerimine, (7) ehitamine olemasoleva stiilis. Teised autorid pakkusid oma klassifikatsiooni, Brooker ja Stone (2004, 2018) eristavad sekkumist (vana ei eksisteeri enam ilma lisandunud osata), sisestamist (uus osa lähtub olemasolevast, asub selle piires, kuid pole sellega otseselt seotud) ja installeerimist (uued elemendid on olemasolevast sõltumatud ning neid saab eemaldada), Jäger (2010) defineerib täiendamist, transformeerimist ja konverteerimist. Määratud strateegiad osaliselt kattuvad ning reeglina ei kasutata projekti raames ühte ainsat meetodit, vaid neid kombineeritakse. (Plevoets & V. Cleempoel, 2019)

4.4 TABUDE ÜBERMÖTESTAMINE

Aruteludes pärandi üle on jõutud heade tavade osas üldiste kokkulepeteni. Neid on korduvalt sõnastatud ICOMOS-i poolt (Australia ICOMOS, 1999; ICOMOS, 1931, 1964). Kuna ehituspärandi adaptiivne taaskasutus valdkonnana on pidevas muutuses, siis uusi konverteerimise meetodeid tekib juurde. Viimaste aastate jooksul mõningaid varem kehtinuid printsiipe on seatud kahtluse alla ning pakutud nende reinterpreetereimist. Selle arengu stiimuliks võib pidada muutust olemasoleva ehitusfondi käsitlemises: seda tajutakse pigem palimpsestide kui monumentide kogumina. Plevoets ja Van Cleempoel arutlevad kahe uue strateegia üle, mida nimetatakse *aemulatio*-ks ja fassaadiarhitektuuriks. (Plevoets & V. Cleempoel, 2019)

Joonis 9. David Chipperfield Architects, Neues muuseum. Allikas: Divisare.

4.4.1 Aemulatio

Aemulatio strateegia saab oma nime *translatio, imitatio, aemulatio* kontseptsioonist koopia ja originaali suhte olemusest. Valdkondades nagu muusika ja maalikunst kopeerimine on olnud levinud praktikaks, viisiks õppida, eriti loomulikuks peeti seda renessansi ajastul vanade meistrite tööde kopeerimise puhul (Scott, 2010). Translatio ehk ülekandmine kirjeldab olukorda, kus originaali omadusi kantakse koopia üle ilma kriitilise hinnanguta – koopia sarnaneb originaalile. Imitatio ehk imiteerimise eesmärgiks on koopia võrdsustamine originaaliga. Aemulatio ehk jäljendamine, järeletegmine tähendab, et koopia lähtub originaalst, kuid võib saada edasiarenguid. (Plevoets & V. Cleempoel, 2019)

Kopeerimine ja olemasoleva objekti parendamine üldiselt ei ole ehituspärandiga tegelemise kontekstis heakskiidetud taktikad. Veneetsia harta sätestab, et restaureerimine peatub hetkel, kui puudub täpne teave originaalse objekti kohta ning tekib imitatsiooni risk (ICOMOS, 1964). Burra hartas kirjutatakse ette, et mälestisele lisandunud osad peavad olemasolevatest

eristuma ning olema tuvastatavad (Australia ICOMOS, 1999, 2013). *Aemulatio* strateegia seab kopeerimise ja parendamise tabud ning vajaduse vana ja uue kontrasti järele kahtluse alla, muutes neid meetodeid väärtuslikeks töövõteteks. Konverteerides ehituspärandit on võimalik lähtuda olemasolevast objektist selliselt, et lisanduvad osad on selle otsene edasiarendus sujuva üleminekuga kahe vahel, ning delikaatsete muudatuste kaudu (sh elementide lisamine, eemaldamine ja ümberpaigutamine) adapteerida olemasolev ehitist tänapäeva vajadustele. Üheks näiteks on David Chipperfield arhitektide projekteeritud Berliini Uue muuseumi renoveerimine: lisandunud osad täiendavad vanu selliselt, et algne struktuur ja plaanilahendus on uuesti nähtavad; uued materjalid sarnanevad vananemise jälgedega vanadele materjalidele selliselt, et lisandunud fragmente ei saa kohe eristada. (Plevoets & V. Cleempoel, 2019)

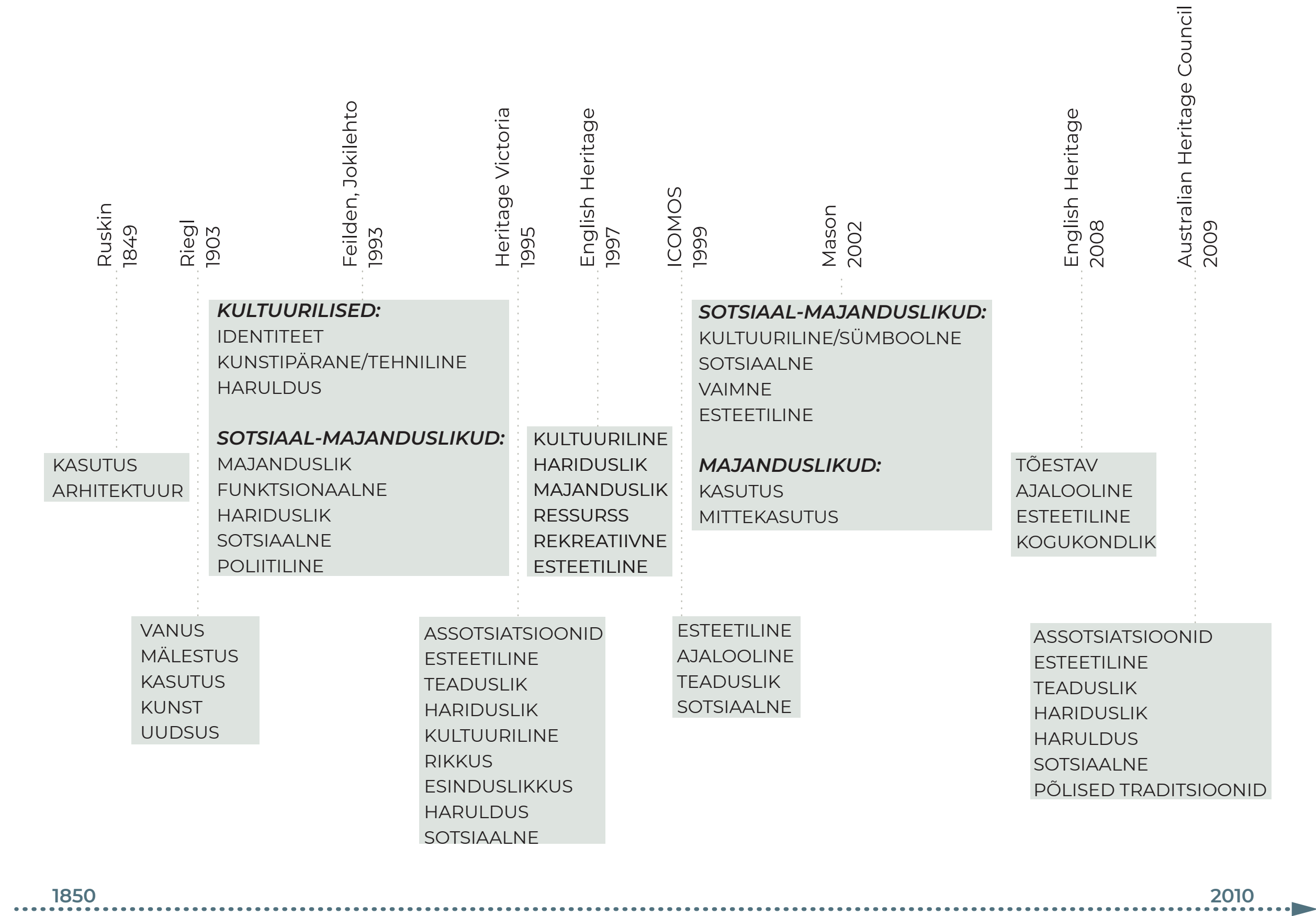
Joonis 10. Herzog ja de Meuron, Caixa Forum Madrid. Allikas: Divisare.

4.4.2 Fassaadiarhitektuur

Fassaadiarhitektuuri ehk „fassadismi“ mõistet kasutatakse enamasti tähistamaks ajalooliste fassaadide säilitamist (või ka kindla stiili imiteerivate fassaadide ehitamist) ja uute hoonete ehitamist nende taha. Veel üheks tähenduseks võib olla dissonants hoone fassaadi ja selle taha jääva sisu vahel. (Plevoets & V. Cleempoel, 2019)

Fassaadiarhitektuuri on tugevalt kritiseeritud. Jokilehto nimetab seda kahekümnenda sajandi teise poole „üheks kõige murettekitavamaks ja segasemaks nähtuseks“ (Jokilehto, 2010). Fassaadi säilitamiseks hoone põhimahust eraldi otsustatakse majanduslikel kaalutlustel või viidates fassaadi ja sisearhitektuuri lahenduse pärinemisele erinevast ajast (Jokilehto, 2010). Lisaks piirab ajalooliste fassaadide säilitamine kaasaegse arhitektuuri integreerimist linnaruumi ning võib soodustada piirkonna muutumist teemapargiks (Plevoets & V. Cleempoel, 2019). Üldiselt käsitletakse „fassadismi“ halva kompromissina (Jokilehto, 2010; Plevoets & V. Cleempoel, 2019).

Siiski on võimalik saavutada adapteerimise hea tulemuse reinterpreteerides fassaadi seost väli- ja siseruumiga. Tugev huvi fassaadi kui arhitektuurse elemendi vastu pärineb post-modernismi tulekust 1960-70ndatel. Venturi (1966) kirjutas, et arhitektuuri keskpunkt asub sise- ja välisruumi ristumisel, Jencks (2011) arutles, et 2010ndatel on hakatud jälle looma hooned, mis võivad sisaldada iroonilisi topeltsõnumeid, mille arhitektuur põhineb kompleksusel ja vastuoludel. Fassaadi käsitlemine eraldi elemendina ei pea olema halb kompromiss, selle kaudu võib parandada ehitise funktsionaalsust, selle toimivust linnaruumilises kontekstis ning ka esteetikat. Õnnestunud sise- ja välisruumi dihhotoomia põhineva projekti näiteks on Herzog ja de Meuroni kavandatud kultuurikeskus Caixa Forum Madridis. Endise elektrijaama hoonest on säilitatud ainult väliskest, mille on ka modifitseeritud, et parandada linnaruumilise sidususe ning adapteerida see uuele funktsioonile. (Plevoets & V. Cleempoel, 2019)

Joonis 11. Ehituspärandi väärtuste kujunemine (autori tõlkes). Allikas: E. P. Judson, 2012.

5. VÄÄRTUSE MÕISTE E HITUSPÄRANDI ADAPTIIVSE TAASKASUTUSE KONTEKSTIS

Kuigi ehituspärandi potentsiaal olla linnaruumi arengu veduriks on käsitletud arvukates publiikatsioonides ning adaptiivne taaskasutus kuulub tänapäeval prevaleeruvasse lähenemisse linnaplaneerimisele, siiski on jätkuvalt tegemist provokatiivse küsimusega. Ühest küljest ei pruugi konverteerimise projektid saada heakskiitu muinsuskaitse järelevalvet teostavatel ametivõimudelt (Plevoets & V. Cleempoel, 2019), teisest küljest ehitiste adapteerimisega võib kaasna rohkelt tehnilisi ja majanduslikke probleeme, mis panevad ehitiste omanikke seadma lõpptulemuse kahtluse alla (Bullen & Love, 2010). Kuna otsuseid objektide lammutamise ja säilitamise osas tehakse sageli lähtudes eelkõige projekti maksumusest ja potentsiaalsest kasumist, võidakse otsustada lammutamise kasuks, kuna adapteerimine võib osutuda sellest kallimaks. Selline otsus võib olla enneaegne, kuna ehitise elutsüklil pole veel läbi ning selles sisalduvat energiat ei kasutata lõpuni ära (Bullen & Love, 2010). Oluliseks aspektiks on ka vanade ehitiste tehnilise toimivuse viimine vastavusse tänapäeva normidega: kuigi üldiselt on igasugune taaskasutus uue püstitamist jätkusuutlikum, siis energiatõhususe, sobiva sisekliima, tuleohutuse jms tagamine võib osutuda tõsiseks väljakutseks (Plevoets & V. Cleempoel, 2019).

Adaptiivse taaskasutusega kaasneb väärtuste kaotuse risk: ehituspärand, selle füüsiline keha ja sellega seotud ajalugu on taastamatud ressursid (Hill, 2016; Poullos, 2014), võib isegi väita, et ehituspärand on kõige väärtuslikum osa kultuuripärandist selle materiaalsuse ning selles peituva edaspidise arengu potentsiaali tõttu (Dohotariu & Purcaru, 2020). Vana ehitusfond ei suuda muutmata kujul nüüdisaja vajadusi rahuldada, kuid iga konverteerimise käigus tehtav otsus peab olema hoolikalt kaalutletud (Plevoets & V. Cleempoel, 2019). Hill väidab, et liiga intensiivne arendamine võib olla lammutamisega samaväärselt kahjulik või isegi ebasoodsam, kuna ebasobivalt ümberehitatud objekt jääb füüsiliselt alles (Hill, 2016).

Iga väljakutseks kujunev aspekt adaptiivse taaskasutuse juures väärib tähelepanu ja uurimist, olgu selleks konstruktsioonide stabiilsuse, energiatõhususe,

juurdepääsetavuse tagamine, traditsiooniliste ehitustehnoloogiate kasutamise vajadus või projektiga kaasna olev gentrifikatsioon ja muutused linnaruumi kasutajate käitumises. Kuna nüüdisaegne lähenemine pärandile põhineb väärtuse mõistel (ICOMOS, 1994; Plevoets & V. Cleempoel, 2011), siis antud töö raames käsitletakse lähemalt pärandi väärtustega seotud problemaatikat.

5.1 VÄÄRTUSTE OLEMUS JA TÕLGENDAMINE

Kui Nara autentsuse dokument (1994) defineeris väärtuse kui pärandi konserveerimise aluse, siis kaasaegne väärtustepõhine lähenemine ehituspärandile põhineb suures osas Burra hartal, mis annab juhiseid objekti uurimise ja otsuste tegemise protsesside ülesehitamiseks (Australia ICOMOS, 1999, 2013). Sellise lähenemise keskmeks võib nimetada objekti või piirkonna väärtuste kogumi analüüsi, kus väärtuseks on hulk positiivseid esiloomulikke jooni ja omadusi, mida ühiskond objektile või piirkonnale omistab (Poullos, 2010).

Väärtusi ehituspärandi kontekstis on läbi aegade kirjeldatud ja kategoriseeritud ka enne Burra harta valmimist ning pärandi väärtuste mitmekesisus pole uueks kontseptsiooniks, kuigi viimase 150 aasta jooksul fookus nihkus pärandi materiaalsete aspektide juurest väärtuste laiema käsitluse poole (Judson & Iyer-Raniga, 2012). Ruskin (1848) rõhutas eelkõige mälestiste arhitektuurseid ja esteetilisi omadusi ning ehitiste argipäevast kasutust ei peetud pärandi kontekstis oluliseks (Judson & Iyer-Raniga, 2012; Pickard, 1996; Plevoets & V. Cleempoel, 2011). Riegl (1903) määratletud probleem seisnes mälestuse (aeg, ajalugu, mälu) ja kasutamise (kasutusmugavus, kunstipärasus, uudsus) väärtuste konfliktis (Plevoets & V. Cleempoel, 2011). Jokilehto jagab väärtusi kultuurilisteks (identiteet, kunstipärasus, haruldus) ja sotsiaal-majanduslikeks (majanduslik, sotsiaalne, poliitiline, hariduslik väärtus, funktsionaalsus) (Jokilehto, 2010). Burra harta sätestab, et ehituspärandi väärtusi tuleb hinnata neljas kategoorias: esteetiline, ajalooline, teaduslik ja sotsiaalne (Australia ICOMOS, 1999). Lisaks nendele võidakse

eristada ka spirituaalset väärtust (Dohotariu & Purcaru, 2020). Nüüdisajal liigutakse väärtuse mõiste laiendamise poole, Mason (2006) pakub eristada pärandi, muinsuse väärtusi (objekti omadused, mis loovad kohatunnetuse, ning arheoloogilised ja teaduslikud väärtused) kaasaegsetest väärtustest (aspektid, mis on olulised teistel põhjustel kui mälestise kultuurilise tähenduse säilitamine) ja väidab, et holistiline lähenemine objektile eeldab mõlema kategooria võrdset hõlmamist (Judson & Iyer-Raniga, 2012). Päevakorras on ka ehituspärandi konserveerimine ja taaskasutus kui panus inimkonna jätkusuutlikku arengusse, olemasolevaid ehitisi pakutakse analüüsida nendes sisalduva materjali ning energia poolest (ressurssi väärtus) (Judson & Iyer-Raniga, 2012).

Pärandi väärtuste analüüsimisel tuleb teadvustada, mis tingimustel ja kelle poolt väärtust interpreetatakse. Nara autentsuse dokument sätestab, et kultuurilise pärandi mitmekesisus eksisteerib konkreetse ajas ja ruumis ning et hinnangud nii objekti väärtuste kui ka seda kirjeldavate infoallikate autentsuse osas võivad kultuuriti (ja ka ühe kultuuri sees) erineda (ICOMOS, 1994). Seega luuakse ettekujutusi väärtustest konkreetse sotsiaalses kontekstis (Judson & Iyer-Raniga, 2012). Oluline on ka hindamise aeg ning ajastu, millele keskendutakse: objekti soovitatakse käsitleda käesoleva hetke seisus ning mitte lähtuda selle hüpoteetilisest mineviku kujust, et hinnang selle väärtusele poleks kunstlikult madal tingituna materjalide kulumisest (Dohotariu & Purcaru, 2020).

Väärtustel põhinev lähenemine pärandile toob kaasa küsimusi ja väljakutseid. Foucault (1994) arutas, et väärtusi ei saa enam määratleda nii, nagu klassikalisel ajastul, kui seda sai teha teatud ekvivalentide süsteemi põhjal (Jokilehto, 2010). Väärtused ei eksisteeri kunagi omaette, vaid muutuvad nendeks olles tunnustatud ja interpreteeritud, ning nende ei kehti universaalsuse printsiip: „õige“ ja „vale“ kategooriates mõtlemine on selle juures võimatu (Poullos, 2010). Väärtuste muutuvast olemusest on tingitud ka ehituspärandi objektide tähenduse muutumine ajas, seda ei saa vaadelda kui staatilist, vaid tuleb käsitleda muutlikuna (Judson & Iyer-Raniga, 2012).

5.2 MATERIAALSETE JA IMMATERIAALSETE VÄÄRTUSTE VASTANDAMINE

Diskussiooniga pärandi väärtuste üle kaasneb tõdemus teatud väärtuste vasturääkivuse kohta. Üle 100 aasta tagasi Riegli (1903) poolt sõnastatud konflikt mälestuse ja kasutamise vahel on akuutne ka tänapäeval. Nüüdisajal sõnastatakse seda sageli materiaalsete ja immateriaalsete (või nn pehmete) väärtuste konfliktina. Viimaste aastate vastavateemalistes publikatsioonides rõhutatakse vajadust läheneda konverteeritavale objektile komplekselt, projekti õnnestumise eelduseks peetakse põhjalikku analüüsi: ka asukoha ja ehitise füüsiliselt haaramatu dimensioon peab olema hoolikalt kaalutletud. Pärandi adaptiivses taaskasutamises nähakse lisaks majanduslikule otstarbekusele ka poeetilist potentsiaali. (Casal, 2003; Plevoets & V. Cleempoel, 2013, 2019).

Kahe narratiivi – materiaalse otstarbekuse (sh materiaalse kuju säilitamise ja uue funktsiooni kasumlikkuse) ja ehitisega seotud immateriaalse osa rõhutamise – ühendamine võib osutada keeruliseks. Kui projekti majanduslikku õnnestumist on võimalik prognoosida, siis tähendusliku osa puhul puudub garantii ja kindel teadmine sellest, missugune oleks konverteerimise terviklik mõju objektile endale ja seda ümbritsevale keskkonnale (Casal, 2003). Immateriaalsete väärtuste mõiste on lai ning haakub mitme erineva eluvaldkonnaga: see hõlmab ajaloolisi, sotsioloogilisi, psühholoogilisi, kunstipäraseid, teisi kultuurilisi väärtusi ning isegi moraalseid ja religioosseid aspekte (Plevoets & V. Cleempoel, 2011). Füüsiliselt haaramatu mõote üle arutamiseks võetakse sageli abiks kohavaimu kontseptsiooni.

5.2.1 Autentsus, kollektiivne mälu ja kohavaim

Autentsust mainitakse olulise kriteeriumina ehituspärandi konserveerimise ja restaureerimise juures juba Veneetsia hartas, mis sätestab inimkonna vastutust säilitada mälestisi tuleviku põlvkondade jaoks „täielikus rikkuses ja autentsuses“ (ICOMOS, 1964). Nara dokumendis minnakse autentsuse mõiste

käsitlusega edasi, määratledes seda kui väärtuste kvaliteedi hindamise põhikriteeriumi (ICOMOS, 1994). Kuni 2005. aastani kehtis UNESCO maailmapärandi konventsiooni rakendamisel autentsuse testi nõue, mis sisaldas disaini, materjali, objekti valmistamise meisterlikkuse ja ümbritseva tausta hindamist (World Heritage Committee, 1977).

Vaatamata katsetele autentsuse mõistet esemestada ning siduda konkreetsete näitajatega, jääb siiski selle kontseptsioon ebamääraseks ning ehituspärandi adaptiivse taaskasutuse kontekstis ka mõnevõrra piiratuks. Õnnestunud mineviku ehitiste adapteerimine tänapäeva vajadustele sisaldab ka vaadet tulevikku, see on pidevas minevik-olevik-tulevik dialoogis. Lähenedes mälestiste taaskasutusele autentsuse vaatenurgast vaadeldakse aga objekti tänapäevast olemust selle (võimalik, et osaliselt hüpoteetilise) mineviku suhtes. Et saada sellest piiratusest üle, pakutakse autentsuse asemel kasutada kohavaimu mõistet. (Plevoets & V. Cleempoel, 2019)

Kohavaimu (ld *genius loci*) mõiste pälvis erilist tähelepanu ICOMOS-i Québeci deklaratsioonis, mis kirjeldab seda kui materiaalsete ja immateriaalsete väärtuste terviklikku kogumit, sätestab, et pärandi käsitlus on täielik ainult koos füüsiliselt haaramatu osaga, ning annab soovitusi kohavaimu kaitsmiseks (ICOMOS, 2008). Kuigi seni pole sellest saanud rahvusvaheliste muinsuskaitse organisatsioonide poolt ametlikult kasutatavat kriteeriumit (sh mõiste laialivalguvuse tõttu), käsitletakse kohavaimu kontseptsiooni arhitektuurses ja linnaehituslikus kontekstis aktiivselt ning seda on oma töödes kirjeldanud ka enne Québeci konverentsi filosoof Martin Heidegger (1971), arhitektid ja arhitektuuri teoreetikud Christopher Alexander (1977, 1979) ja Christian Norberg-Schulz (1980) (Bie Plevoets & Van Cleempoel, 2019).

Suurt tähelepanu mälestuste ja kohavaimu küsimustele pööras oma töödes Aldo Rossi (1979, 1982). Tema arvates on linnaruum kollektiivmälu kogum, milles toimub erinevate epohhide dialoog ning mis pole pelgalt materiaalne artefakt, vaid ka inimkonna pürgimuste peegeldus. Rossi väidab, et ühiskonna mälu on seotud

konkreetse asukohaga ning et arhitektuurne vorm sõltub suuresti inimese suhestumisest ümbritseva keskkonnaga ja peegeldab inimkonna arvamust ajastust ja ühiskonnas toimuvatest protsessidest. (Jo, 2003)

Ehituspärandi adaptiivse taaskasutuse raames tõstatub kohavaimu defineerimise, säilitamise ja interpreteerimise probleem. Casal väidab, et kohavaimu aspekti arvesse võtmine pärandi adapteerimise projektides peab olema kohustuslik, kuid tunnistab, et selle säilitamine ja tugevdamine võib algse funktsiooni kaotusega osutada võimatuks (Casal, 2008). Hill kirjeldab võimalikku olukorda, kus mälestise iseloomuliku kuju, materjalide, asukoha ning ajaloo tõttu on see oma algses tähenduses nii kinni, et selle adapteerimine muutub väga keeruliseks (Hill, 2016). Brooker ja Stone (2004) pakuvad kolme võimalikku muutust, mis mälestise tähendusega konverteerimise käigus toimuvad: tähendust kas võetakse vastu, transformeeritakse või surutakse alla (Plevoets & V. Cleempoel, 2013).

Rossi (1979, 1982), kirjeldades tugevat seost ehitiste kuju, asukoha ja tähenduse vahel, väidab siiski, et arhitektuurne vorm võib olla piisavalt sõltumatu element ning tõrjuda esialgse funktsiooni välja, ja selle mõtte kinnitamiseks viitab ta just uuele otstarbele adapteeritud ehitistele. Rossi arvates võivad aeg ja ruum eksisteerida ühes arhitektuurses struktuuris ning iga arhitektooniline objekt ja sellega kaasnevad mälestused võivad olla muudetud ja uuesti interpreteeritud, kusjuures mineviku kihtidega arvestamine võib aidata tulevikust paremini aru saada. (Jo, 2003)

Tänapäeva ehituspärandi konserveerimise ja konverteerimise kontekstis tajutakse kohavaimu dünaamilisena, ajas pidevalt muutuvana ning sõltuvalt vaatlejast ka subjektiivsena (ICOMOS, 2008). Mälestiste adaptiivses taaskasutuses nähakse võimalust selle taaselustada (Schittich, 2003) ning põhjust läbi erinevate väärtuste mõtestatud suhestumisse asetamise visualiseerida, rõhutada kohavaimu uue, lisanduva kihil abil (Plevoets & V. Cleempoel, 2019).

6. EHITUSPÄRANDI ADAPTIIVSE TAASKASUTUSE PRINTSIIBID

Käesoleva töö 4. osas on käsitletud rida suundi ja lähenemisi, mida ehituspärandi adaptiivse taaskasutuse projektides rakendatakse. Ainult ühe strateegia juurde jäämine on haruldaseks nähtuseks, ning ka ühte ainsat õiget lähenemist või kindlat reeglistikku pole võimalik määrata – paljude juhtumite puhul on tegemist erinevate lähenemiste hübriidiga (Schittich, 2003). Siiski on võimalik määrata, mis on kaasaegses kontekstis õnnestunud adapteerimise eelduseks, ning markeerida üldiseid printsiipe, millega ehitiste konverteerimisel arvestada.

6.1 VÄÄRTUSTE KAARDISTAMINE JA INTEGREERITUD LÄHENEMINE

Ehitiste uutele otstarvetele adapteerimine on muutumas aina komplekssemaks distsipliiniks suure tähelepanu vajavate aspektide hulgaga. Hill pakub hindamise kriteeriumiteks vajalikkust, tehnilist teostatavust, terviklikkust, funktsionaalsust, juurdepääsetavust, inklusiivsust ning sobivust ja määra, millel on objekti ajaloolise tähendusega arvestatud (Hill, 2016).

Kuna olemasolevat ehitusfondi käsitletakse kui materjalide ning ajalooliste narratiivide järjestikusi kihte sisaldavat mahutit, siis adapteerimise protsessi alustatakse objekti väärtuste, iseloomulike joonte kaardistamisest ning ümberhindamisest, kusjuures läheneda tuleb objekti- ja kohaspetsiifiliselt ning arvestada väärtuste hindamise juurde kuuluva subjektiivsusega (Plevoets & V. Cleempoel, 2019). Aspekte, mida analüüsida, on mitu: objekti materiaalse vormi seisund, eelnev areng, ajalooline taust, olulisus ja tähendus kohalikus kontekstis ning konserveerimise vajadus (Hill, 2016). Stone pakub jagada objekti uurimist neljaks osaks: ehitise konstruktiivse ülesehituse analüüs, ajaloo uurimine, asukoha eripärade kaardistamine ja taaskasutusele esitatud ootuste lahti mõtestamine (Stone, 2005). Lisaks oleviku seisundi hindamisele on tarvilik kaalutleda selle võimalikku „käitumist“ peale

6.2 KOGEMISE, KÄITUMISE JA KOGEMISE KÄITUMISE ADAPTEERIMINE

konverteerimist, mõeldes nii potentsiaalsele mõjule ümbritsevale piirkonnale kui ka objekti eelmise funktsiooniga suhestumisele (Casal, 2003).

Ehituspärandi adaptiivse taaskasutuse väljakutseid võib käsitleda nn nurjatu probleemina: väljakutse täpsemas defineerimiseski võib esineda raskusi ning igat pakutud lahendust on võimalik edasi arendada (Hill, 2016). Lisaks tuleneb mälestiste konverteerimise ülesande keerukus töö 5. osas kirjeldatud erinevate väärtuste konfliktist. Kuna tänapäeval enam ei soovita teha valikut konserveerimise ja restaureerimise vahel ning pärandi taaskasutus on üleüldiselt aktsepteeritud otsustus, siis taaskasutuse projektidest eeldatakse mõlema elemendi – uue osa ehitamise ja vana osa säilitamise ja väärtustamise – ühildamist selliselt, et ühte ei eelistata teisele (Bullen & Love, 2010; Hill, 2016; Plevoets & V. Cleempoel, 2019). Et vastakate nõuete probleemile lahendust leida, pakutakse sellele läheneda holistiliselt: selle asemel, et teha valikuid ühe või teise võimaluse vahel, tuleb leida valiku-ülene lahendus, mis sisaldab mõlema võimaluse tugevaid külgi (Hill, 2016). Integreeritud lähenemine adaptiivse taaskasutuse projekteerimisele eeldab arusaamist detailide olulisusest ning piirangute rollist arhitektuurse idee väljatöötamises.

6.1.1 Detailide olulisus

Ehitiste valmimine on alati otsuste tegemise tulemus, nende kujul, iseloomulikel joontel, paiknemisel, materjalide kasutusel on olemas püstitamise hetkel kehtinud põhjendused. Konserveerides ehituspärandit, säilitatakse ka otsuseid, pingutusi ja pühendust, mis olid ehitise valmimisse panustatud ning mida võib peeta immateriaalsete väärtuste osaks (Bullen & Love, 2011; Casal, 2008; Slocombe, n.d.). Scott võrdleb mälestiste renoveerimist poesia tõlkimisega: mõlema puhul toimub tähenduste ülekandmine, mis eeldab originaali sügavat teadmist ning sellesse suhtumist poolehoiu, sümpaatiaga (Scott, 2010). Ehituspärandi objekti detailne uurimine on integreeritud lähenemise eelduseks: mida

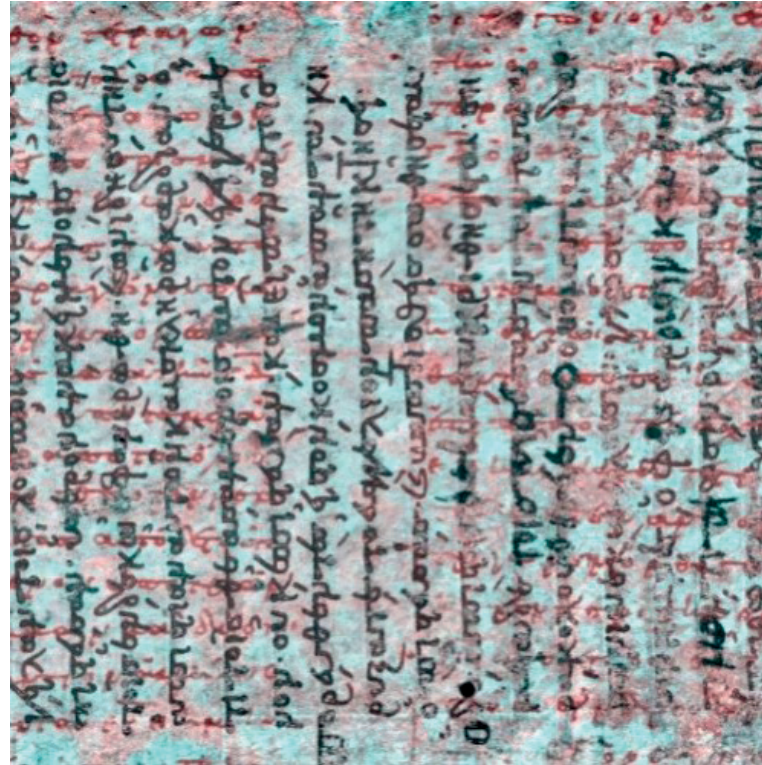
6.3 KOGEMISE, KÄITUMISE JA KOGEMISE KÄITUMISE ADAPTEERIMISE KÄITUMISE ADAPTEERIMINE

rohkem üksikasju selle ajaloost, arengust, püstitamise ajal kehtinud disaini põhimõtetest, siledest ümbritsevaga on teada, seda paremini kaalutletud lahendust saab uue funktsiooniga adapteerimisele pakkuda, ning lisaks võivad uurimise käigus ilmned a peidetud kihistused, mida saab eksponeerida (Casal, 2008). Probleemide holistilisel lahendamisel aitab detailide teadmine haarata laiemat pilti, ning nüansside omavahelistest seostest aru saamine võib viia parema ideeni (Hill, 2016).

6.1.2 Piirangute mõju pakutud lahendustele

Muinsuskaitselistel piirangutel ning nõuetel adapteeritud ehitiste tehnilisele toimivusele (energiatõhusus, sobiv sisekliima) võib olla kaksipidine mõju potentsiaalsetele arhitektuursetele ettepanekutele. Ühest küljest võivad liiga ranged piirangud olla põhjuseks, miks adaptiivse taaskasutuse projektidest loobutakse: kavatsuste elluviimine kõikide reeglitega vastavuses võib osutada liiga kulukaks, tehniliselt keerukaks ning tulemus ei pruugi tänapäeva ega tuleviku vajadusi hästi rahuldada. Bullen ja Love väidavad, et regulatsioonid ehituspärandi osas peavad olema piisavalt paindlikud, et võimaldada selle efektiivset taaskasutust. Katset säilitada igat detaili ja osa, vajadust ja põhjendusi läbimõtle mata, ei peeta mõistlikuks, pooldatakse valikuvõimalust mälestise kõige olulisemate tunnusjoonte esiletoomisel. (Bullen & Love, 2010)

Teisest küljest ei pruugi piirangutel olla ainult negatiivne mõju pakutud lahendustele. Need on vajalikud pärandi väärtuste, olemuse kaitsmise tagamiseks ning just piirangud võivad olla ootamatu, põneva idee ajendiiks. Kitsendused loovad raamistikku, millest disainiprobleemi sõnastamisel lähtuda ning mille abil ideid hinnata (Hill, 2016), neid võib vaadata väljakutset pakkuvate, mitte disainimõtlemist piiravatena (Bylemans & Vallet, 2017).

Joonis 12. Palimpsest. Allikas: The Clyde Fitch Report.

Joonis 13. Bretša. Allikas: Science Photo Library.

6.2 EHITUSPÄRAND KUI PALIMPSEST

Pärandi mõiste on läbi teinud suuri muudatusi alates 18. sajandi lõpust. Vecco iseloomustab selle laienemist kolmes suunas: esiteks, objektid, mida varem ei peetud väärtuslikeks pärandi traditsioonilise, kronoloogilise ja geograafilise kontseptsiooni kontekstis, on nüüd selle osaks; teiseks, pärandisse kaasatavate objektide valikukriteeriumid on muutunud, sisaldades nüüd lisaks ajaloolisele ja kunstilisele väärtusele ka immateriaalseid; kolmandaks, väärtusliku objekti ära tundmine ei sõltu enam selle kuulumisest ametlikku nimistusse, vaid on muutunud paindlikumaks. (Vecco, 2010)

Ehituspärandi jaoks tähendavad need muudatused, et ajaloolise monumendi mõiste ei oma enam kindlat definitsiooni, kuna ka see sõltub kultuuriruumist ja ühiskonnast, mis ühte või teist objekti monumendiks peab. Käsitledes olemasolevat ehitusfondi kui monumentide kogumit, keskendutakse rohkem selle konserveerimisele ja restaureerimisele, mineviku ja oleviku seosele. Kuna adaptiivne taaskasutus eeldab, et ehitistele lähenetakse kui ajas muutuvatele, dünaamilistele objektidele, siis on kohane võtta kasutusele ehitiste kui palimpsestide kontseptsiooni. (Plevoets & V. Cleempoel, 2019)

Palimpsestiks nimetatakse käsikirja, millelt alusmaterjali taaskasutuse eesmärgil on kirjutust füüsiliselt või keemiliselt eemaldatud, kuid mitte täielikult, ning mille pinnale on vanemad kirjutused aja jooksul uuesti ilmunud (Bartolini, 2014). Palimpsesti on kasutatud metafoorina kirjeldamiseks nii linnaruumi kui ka üksikute ehitiste arengut, ning viimast just adaptiivse taaskasutuse valguses. Esimeseks tuntuks näiteks metafoori kasutamisest on Machado (1976) artikkel „Old Buildings as palimpsest: Towards a theory of remodelling“, milles ta arutles selle üle, kas arhitektuur peab alati algama tühjast lehest. Machado pakkus, et nii vanu arhitektuurseid jooniseid kui ka ehitisi endi võib käsitleda järjestikuste kihtide kogumina, mis tähendab, et järgmist kihti võib alati juurde lisada. Võrreldes monumendi mõistena, millele antakse sisu tingituna kultuuriruumis valitsevatest ideoloogiatest, võib palimpsesti pidada sellistest raamidest vabaks ning seega ka ausamaks, autentsemaks kontseptsiooniks. (Plevoets & V. Cleempoel, 2019)

Palimpsesti metafoori on alates 1970ndatest aastatest kasutatud nii laialdaselt, et ajapikku kaotas see mõnevõrra oma

algse tähenduse. Palimpsesti kontseptsiooni oluliseks osaks on kronoloogilisus, ajaloo etappide korraldusel kihistumine, kuid sellele on viidatud rääkides ka üldisest mineviku ja oleviku segunemisest. Bartolini (2014) pakub palimpsesti alternatiivika bretša metafoori, kuna võrdlus erineva päritoluga kihtudest konsolideerunud kivimiga peegeldab paremini ehitisi, mis koosnevad kronoloogiliselt järjestamata fragmentidest, moodustades fragmenteeritusele vaatamata tervikut. (Bartolini, 2014)

Nii palimpsesti kui bretša metafoori kasutamine ehituspärandi adaptiivses taaskasutuses võimaldab mitmete narratiivide koeksisteerimist, ning viitamine algsetele kihtidele on ülitähtis. Nagu kirjutab Stone (2008), inimese huvi vanade objektide vastu on suures osas tingitud sellest, et tõelist vanust ja vanadust, füüsilist kulumist ei saa imiteerida, mis nüüdsel masstootmise (ja seega ka kopeerimise), digitaliseerimise ja võltsuudiste ajastul on eriti hinnaline (Plevoets & V. Cleempoel, 2019). Ehitiste uuele funktsioonile adapteerimise käigus lisanduv kiht täiendab olemasolevat, teatud pieteet objekti materiaalse kuju ning sellega seonduvate ajalooliste ja kultuuriliste narratiivide vastu on oluline, konverteerimise käigus ei tohiks algsele olemusele viitamisest loobuda (Dohotariu & Purcaru, 2020; Hill, 2016). Arhitektuuse lahenduse väljatöötamisel on väljakutseks tavapäraste projekteerimise põhimõtete kehtetus (vorm ei järgne ruumiprogrammile), ning uue funktsiooni sisse toomisel tuleb lähtuda olemasolevast struktuurist (Schittich, 2003).

Ehitise käsitlemine ajalooliste kihistuste kogumina, mineviku kihistuste austamine ja esiletoomine ning uue otstarbe interpreteerimine olemasoleva täiendusena võimaldab vältida katkendlikkuse ohtu, mis peitub ehituspärandi ülepingsutatud konserveerimises: kui kaitsta mineviku objekte oleviku inimeste eest tuleviku põlvkondade jaoks, siis dialoog ja sidusus ajastute vahel kaovad (Poulios, 2010). Käeosleva töö eelnevates peatükkides on välja toodud ehituspärandi adaptiivse taaskasutuse eeliseid ning võib väita, et objekti väärtus seisneb ka võimaluses seda kasutada. Andes sellele tänapäeva vajadustele vastava funktsiooni ning eeldades, et objekti võidakse reinterpreteerida uuesti, tagatakse sellele tulevik. Taoline lähenemine ei tähenda ilmingimata loobumist muinsuskaitse kehtivatest praktikatest, vaid võimaldab tegeleda ehituspärandiga vähem imperatiivsel, avataval viisil. (Plevoets & V. Cleempoel, 2019)

KOKKUVÕTE

Käesoleva lõputöö eesmärgiks on uurida ehituspärandi adaptiivse taaskasutuse kaasaegseid praktikaid ning sõnastada printsiipe, millele projekti osas püstitatud ajaloolises keskkonnas asuva ehitise adapteerimise ülesande lahendamisel toetuda. Töö käigus on analüüsitud, kuidas viimase 150 aasta jooksul muutus suhtumine ehituspärandisse, mis on ehituspärandi objektide adapteerimise strateegiate võimalik kategoriseerimine ning mis väljakutseid erinevate väärtuste ühendamise osas pakub uue funktsiooni olemasoleva objektiga sobitamine.

Töö käigus selgus, et erinevate autorite poolt pakutud pärandi adaptiivse taaskasutuse strateegiate süstematiseerimise variandid osaliselt kattuvad ning et tavapraselt ei lähtuta konkreetse objekti puhul ainult ühest meetodist, vaid lahenduseks on pigem mitme meetodi hübriid. Seega kindlate reeglite paika panek, võttes aluseks ükskõik mis lähtepunkti – ehitise tüüpi, algset või kavandavat funktsiooni, püstitamise ajastut, kontsruktsioone, ruumiloogikat – ei ole mõttekas. Igale adapteerimise ülesandele tuleb läheneda nii objekti- kui ka kohaspetsiifiliselt. Siiski ei tähenda see, et ehituspärandi konverteerimise kindlate aspektide edaspidine uurimine pole vajalik – detailsemad teadmised ehitustehnoloogiatest, traditsiooniliste ja uute ehitusmaterjalide kombineerimisest, konstruktsioonide kaitsest välikeskkonna mõjude eest, võimalustest, mida üks või teine hoonetüüp pakub, aitavad teha adapteerimisel pädevamaid otsuseid. Arenguruumi on seni vähem käsitletud ehitiste tüüpide uurimisel (nt militaarehitised, kaubandushooned, infrastruktuuriobjektid).

Kaasaegses praktikas peetakse õnnestunuks projekte, milles on suudetud pöörata tähelepanu nii materiaalsele kui ka immateriaalsele aspektidele ning ühendada objekti ajaloolisi, kultuurilisi väärtusi tänapäeva vajadustele vastava ruumiprogrammiga. Uue funktsiooni toomisel olemasolevasse ehitisse on mitmeid viise, kuidas panna vana ja uut osa üksteisega

suhestuma – taotleda võib ka ehitise algse tähenduse kaotamist. Kuid inimene väärtustab vanu ehitisi nendes akumuleerunud jõupingutuste, pürgimuste, ajalooliste viidete, mälestuste tõttu, ning ehituspärandi objekti algse olemuse täielik ignoreerimine võib teha kohalikku piirkonda vaimset vaesemaks. Käsitledes ehituspärandit ajalooliste kihistuste kogumina saab selle uuele otstarbele adapteerimist tõlgendada kui järjekordse kihi lisamist. Palimpsesti (või ka bretša) metafoori abil on võimalik lahti mõtestada vana ja uue põimumist ning luua ruumi ka tulevikus toimuvatele muutustele. Adaptiivne taaskasutus on dünaamiline protsess, mis võib kesta ehitise kogu elutsükli vältel.

Vaatamata tänapäeval läänemaailmas valitsevale taaskasutuse imperatiivile tundub, et olemasolevate ehitiste konverteerimine on arhitektuurivaldkonnas teistjärguline. Plevoets ja Van Cleempoel kirjeldavad teatud mõttes kummalist olukorda, milles see distsipliin on: ühest küljest arhitektuurihariduses on pöhirõhk pandud uute hoonete projekteerimisele, teisest küljest muinsuskaitse järelevalvet teostavate organisatsioonide poolt võidakse pärandi adaptiivset taaskasutust tajuda problemaatilise, isegi provokatiivse ja eelistada traditsioonilisemate võtete nagu konserveerimine ja restaureerimine juurde jäämist (Plevoets & V. Cleempoel, 2019). Kuid arvestades kliimaprobleeme, maailma rahvastiku kiiret kasvu ja tungivat vajadust säästa ressursse, on vältimatu, et olemasoleva ehitusfondi (ka selle kõrgemalt hinnatud osade) taaskasutus muutub aina akuutsemaks ning edaspidine ehituspärandi kaasaegsete vajadustele adapteerimise praktikate uurimine on tarvilik. Arvan, et ehituspärandi taaskasutusel on suurt potentsiaali kujuneda üldise arhitektuurse praksise väärtustatud osaks. Käesoleva töö raames kogutud ja analüüsitud teave on nii antud projektiülesande lahendamisel kui ka edaspidiselt julgustuseks.

SUMMARY

The aim of this thesis is to study modern practices of adaptive reuse of the built heritage and to formulate the principles to be followed in the project part of the work, where it is aimed to plan an adaptation of a building located in historical area. In the course of the work, it has been analysed how the attitude towards the built heritage has changed during the last 150 years, what is the possible categorisation of strategies for adapting built heritage objects, and what are the challenges of combining different values to fit a new function to an existing object.

In the course of the work, it became clear that the variants of systematization of adaptive heritage reuse strategies proposed by different authors partially overlap and that usually the solution is not based on only one method, but rather on a hybrid of several methods. Thus, setting specific rules based on any starting point - the type of building, the original or intended function, the era of erection, the constructions, the logic of space - does not make sense. Each adaptation task must be approached both object- and site-specifically. However, this does not mean that further research into specific aspects of building heritage conversion is not necessary - more detailed knowledge of building technologies, the combination of traditional and new building materials, protection of structures from the external environment, the possibilities offered by one or another building type. There is still room for more research to be done in the study of building types (e.g. military buildings, commercial buildings, infrastructure objects).

In modern practice, projects are considered successful if they have been able to pay attention to both material and intangible aspects and combine the historical and cultural values of the object with a spatial program that meets modern needs. When bringing a new function into an existing building, there are several ways to make the old and the new part relate to each other - you can also request to lose the original meaning of the building. However, one values old buildings because of the efforts,

aspirations, historical references, memories that have accumulated in them, and completely ignoring the original nature of the heritage site can make the local area spiritually poorer. By treating the building heritage as a set of historical strata, its adaptation to a new purpose can be interpreted as the addition of another layer. With the help of the metaphor of palimpsest (or even *breccia*), it is possible to unscramble the intertwining of the old and the new and to create space for future changes as well. Adaptive reuse is a dynamic process that can last throughout the life cycle of a building.

Despite the reuse imperative in the Western world today, the conversion of existing buildings seems to be secondary in the field of architecture. Plevoets and Van Cleempoel describe, in a sense, the strange situation in which this discipline is: on the one hand, architectural education focuses on the design of new buildings, on the other hand, adaptive reuse of heritage may be perceived as problematic, even provocative, by heritage organizations, and preference may be given to more traditional techniques such as conservation and restoration (Plevoets & V. Cleempoel, 2019). However, taking into consideration climate challenges, the rapid growth of the world's population and the urgent need to save resources, it is inevitable that the reuse of the existing building stock (including its highly valued components) will become more acute and that further research into modern heritage adaptations will be needed. In my opinion, the reuse of built heritage has a great potential of becoming a highly valued part of the general architectural practice. The information gathered and analyzed during the course of this work is an encouragement for both solving the thesis project task and future endeavors.

II. PROJEKTLAHENDUS

Euroopa keskaegseid linnu ümbritsevad kaitseehitised hakkasid kaotama oma algseid funktsioone sõjatehnoloogia arengu ning sõjatehnika uute vahendite leiutamise tõttu 19. sajandil. Kuna muldkindlustuste näol on tegemist spetsiifilise kuju ja suurusega linnaruumi elementidega, siis sageli jäid need demilitariseerimise tagajärjel avalikeks rekreatsioonialadeks. Endiste kaitseehitiste kasutatavus ja side ümbritseva linnaruumiga sõltub konkreetsest asukohast, ala ligipääsetavusest ning sellest, kuidas seda hooldatakse.

Tallinna bastionivööndi Ingeri bastion (Harjumägi) ja Rootsi bastion (Lindamägi) on linnaruumi suhteliselt hästi integreeritud ning on toimivateks pargialadeks. Väikse Rannavärava bastioni on adapteeritud kaasaegsetele vajadustele, selle siseperimeetrisse on rajatud hoonetekompleks. Skoone bastioni eraldab ümbritsevast linnaruumist Rannamäe tee, selle alal erinevatest ajalooperioodidest säilinud ehitised pole kasutuses, mõned on osaliselt hävinud. Bastion küll toimib pargina, kuid ala potentsiaal on hetkel lõpuni kasutamata ning käesoleval ajal pole see linnakoosse tõhusalt integreeritud. Aastate jooksul on tehtud mitmeid ettepanekuid ala korrastamise (nt 2005. aasta Skoone bastioni ideevõistlus) ja uue kasutuselevõtu (nt Tivoli lõbustuspark) osas, kuid need on jäänud teostamata.

Lähtudes olemasolevate, mahajäetud linnaalade taaskasutamise ja linnaruumi tihendamise printsiipidest ning arvestades asjaolu, et Eesti Riiklikul Sümfooniaorkestril (ERSO) ja Eesti Filharmoonia Kammerkooril (EFK) puuduvad nüüdisaja vajadustele vastavad töö- ja esinemisruumid, pakutakse adapteerida Skoone bastion uuele avalikule funktsioonile, luues selle alale kontserdimaja.

PROJEKTALA

ASUKOHT

Skoone bastion (mille teiseks nimetuks on Rannamägi) asub Tallinnas, kaitseehitise muldkeha paikneb Kesklinna linnaosas, seda ümbritsevat ala läbib Kesklinna ja Põhja-Tallinna linnaosade piir. Ala piiritlevad Põhja pst tänav ja glassiipuiestee põhjast ja loodest, Suurtüki tn edelast, Rannamäe tee lõunast ning Suur Rannavärav idast. Ala kuulub Tallinna vanalinna muinsuskaitsealasse.

Skoone bastioni vahetus läheduses paiknevad Eesti Kunstiakadeemia, Kultuurikatel, Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseum, Meremuuseum (500 m raadiuses) ning Telliskivi loomelinnak, Balti jaam turuga, Linnahall ja sadama reisiterminal A (1000 m raadiuses). Ühistranspordi ühendus on tagatud Põhja pst trammipeatuse, Balti jaama rongide ja maakonnabusside peatuste ning linna bussi- ja trolliliinide peatuste (Balti jaam, Linnahall, Kalarand) näol. Alal on olemas kergliikluse ühendus loodesse ja edelasse jäävate piirkondadega (Soo tn, Kalaranna tn, Toompark).

Joonis 14. Projektala asendiskeem. Allikas: autori joonis.

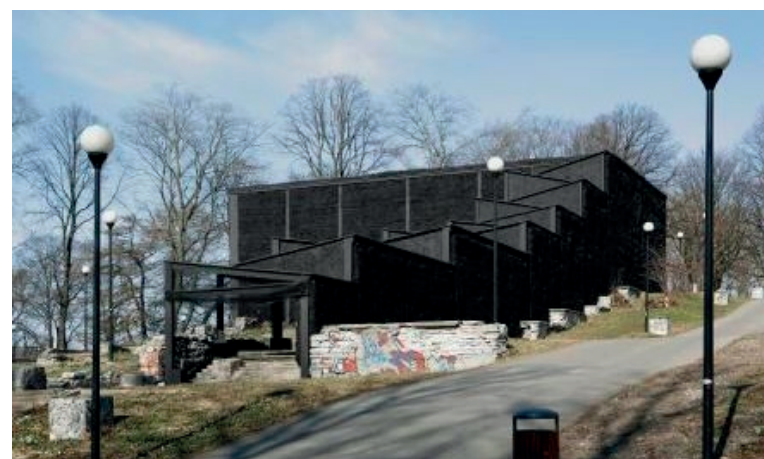
Joonis 15. Skoone bastioni plaan 1797. aastast. Allikas: Tallinn.

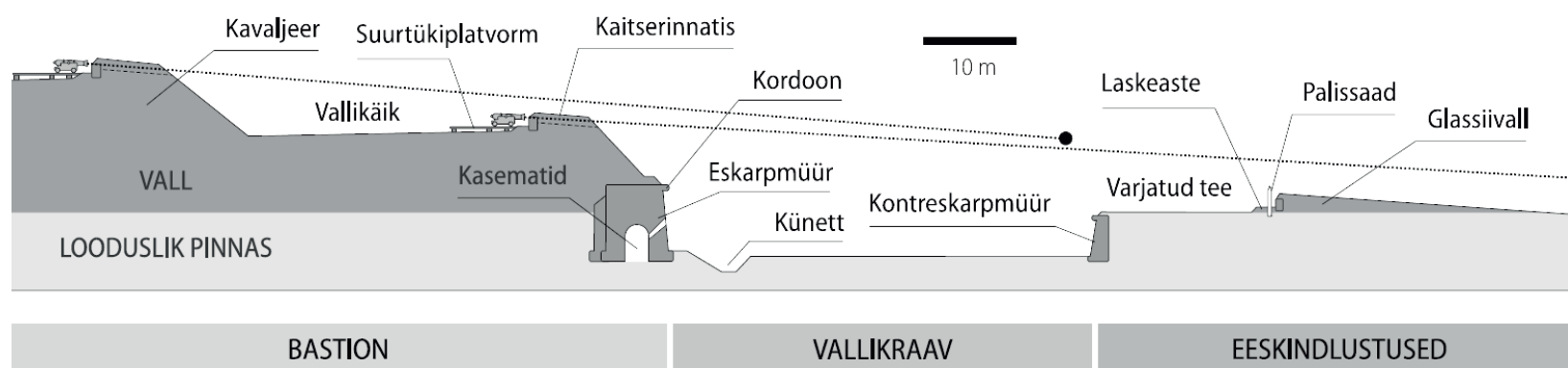
Joonis 17. Rannamäe tee ehitus läbi Skoone bastioni muldkeha 1931. aastal. Allikas: Kunstiajalooline fotokogu.

Joonis 16. 1940ndatel ehitatud suveteater. Allikas: EAM.

Joonis 18. NO99 Põhuteater 2011. aastal. Allikas: NO99.

Joonis 19. Skemaatiline lõige Skoone bastioni tipu lähedusest. Allikas: R. Nurk, R. Treufeldt.

LÜHIÜLEVADE AJALOOST

Ajaloolise ja hetkeseisu ülevaate koostamisel on kasutatud Kultuurimälestiste registris olevat teavet (mälestise nr 3015), publikatsioone ajakirjades Horisont (Nurk & Treufeldt, 2014) ja Archaeological Fieldwork in Estonia (Nurk et al., 2010) ning perioodika artikleid (Hint, 2019; Sander, 2006).

Skoone bastion sai püstitatud 18. sajandi alguseks osana rootslaste poolt koostatud suurejoonelise plaanist rajada Tallinna ümber toleaja vajadustele vastav muldkindlustuste võõnd. Tegemist on peaaegu täiesti sümmeetrilise, kahe madalama flangi, keskmise võitlustasandi ja kõrgema kavaljeeri osaga muldkindlustusega. Muldkeha toetuseks on u 7 m kõrgune eskarpmüür, milles kulgevad ka tänapäevani osaliselt säilinud käigud, ning vallikraavi teist poolt toestab madalam kontreskarp müür. Linnapoolses bastioniües asus tänaseks hävinud püssirohuait.

Rannamägi kaotas oma militaarfunktsiooni 19. sajandi keskpaigaks ning see anti linnale üle 1867. aastal, bastionist sai linnakodanike rekreatsiooniala, kus toimusid välikontserdid ning asus kohvik. 1930ndatel rajati endise vallikraavi kohale spordiväljak ning muudeti oluliselt linnaruumilise olukorra Rannamäe tee ehitamisega, mille tagajärjel sai Skoone bastion vanalinnast ära lõigatud.

Pärast II maailmasõda sai ala enda halduseks Balti Sõjalaevastik ning 1940ndate jooksul püstitati Rannamäe alale varjendi (säilinud tänapäevani) ja suveteatri, mis põles maha 1990ndatel. Piirkonna hüüdnimeks sai Madruste mägi.

2011. aastal Euroopa kultuuripealinna programmi raames püstitati mahapõlenud suveteatri vundamenti jäänuste peale Salto AB projekteeritud ajutine NO99 põhuteatri hoone.

PROJEKTALA HETKESEIS

Rannamäe tee ehitusega eraldati Skoone bastioni nõ omaette saareks linnaruumis ning võib öelda, et vanalinnaga füüsilise side katkestusele järgnes ka tähendusliku seose märkimisväärne nõrgenemine. Tänapäeva seisuga on Rannamäe tee näol tegemist üpris aktiivse liikluse ning kitsa kõnniteega tänavaga. Mõlemal pool teed on säilinud treppe, mille abil 1930ndatel loodi uus ühendus vanalinna ja bastioni vahel, kuid treppe ei ole ülekäigurajaga ühendatud ning kogu bastioniga külgneva tänavaliigu pikkuses puudub ametlik võimalus teed ületada. Bastioni alale on olemas ainult üks mugav pääs Suurtüki tänavalt.

Kuigi kaitseehitise algne tasanditest koosnev kuju on siamaani tuvastatav, pole selle range geometria säilinud. Vallikraavi on täidetud pinnasega, seda eriti suures mahus läänepoolses osas, ning eskarpmüür pole täies kõrguses nähtav. Vallikraavi kontreskarp müür on maa all ning pole tuvastatav.

Bastioni püstitamise ajast on säilinud eskarpmüür käikudega ning Lai tn poolt on näha endise ühendustunneli (poterni) pääsu. On dokumenteeritud ka keskmiselt tasandilt eskarpmüüride käikudesse viivate treppide jäänuseid ning tuvastatud bastioni ües asunud püssirohuaida gabariite ja vundamenti fragmente. 1940ndatel ehitatud tsiviilkaitsevarjendi põhimaht on säilinud, hetkel pole see ametlikult kasutuses. Säilinud on ka endise suveteatri vundament ning selleni viinud trepid. Bastioni kõrgemal tasandil paikneb mäguväljak.

Joonis 20. Vaade hävinud suveteatri treppile. Allikas: autori foto.

Joonis 23. Vaade bastionile Põhja pst poolt. Allikas: autori foto.

Joonis 21. Endine bastioni õu. Allikas: autori foto.

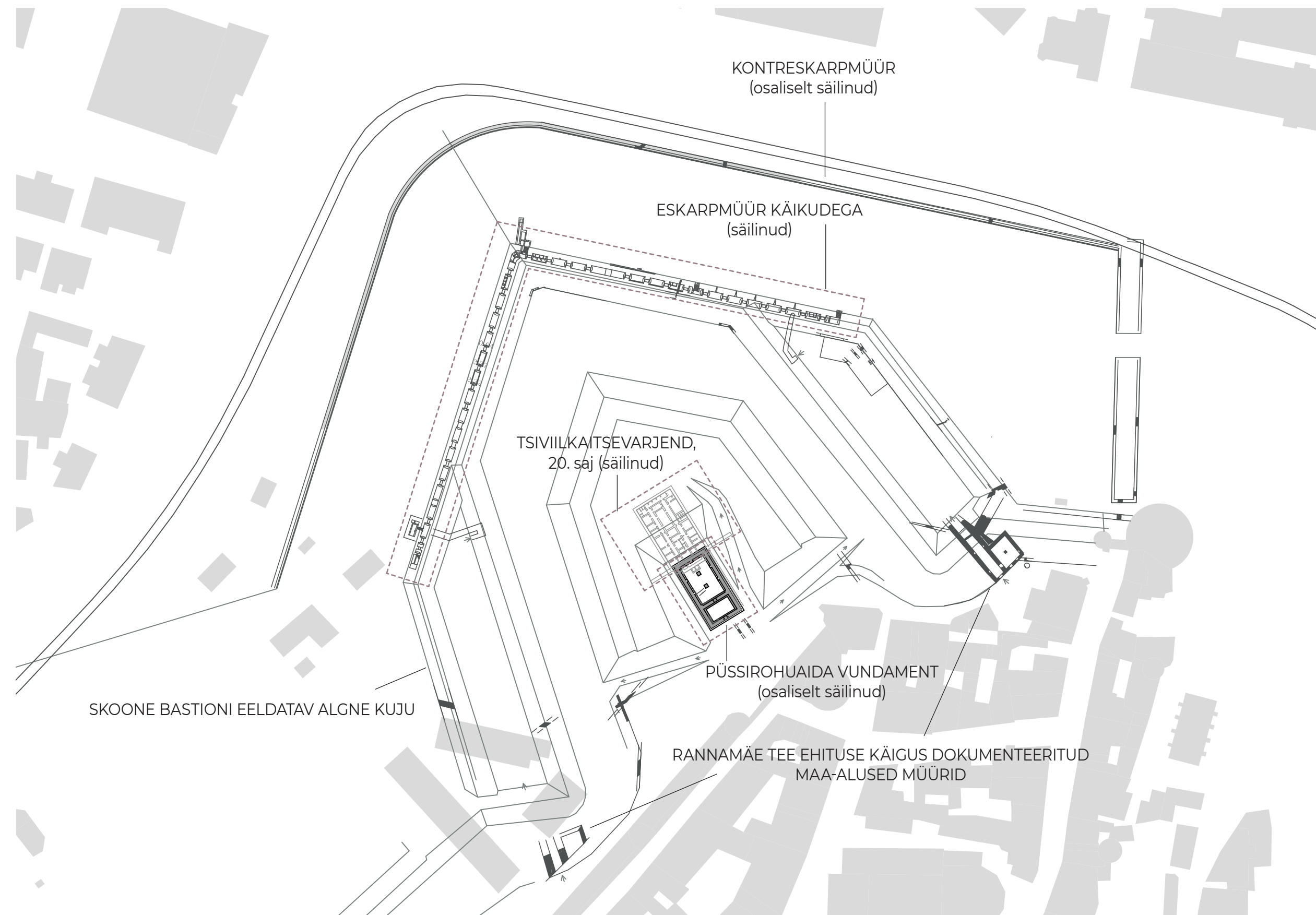
Joonis 24. Bastioni keskmine tasand. Allikas: autori foto.

Joonis 22. Vaade Rannamäe teele. Allikas: autori foto.

Joonis 25. Mänguväljak kavaljeeri tasandil. Allikas: autori foto.

Joonis 26. Skoone bastioni arheoloogiliste uuringute skeem. Allikas: autori joonis, koostatud Ragnar Nurga jooniste alusel.

ARHITEKTUURNE LAHENDUS

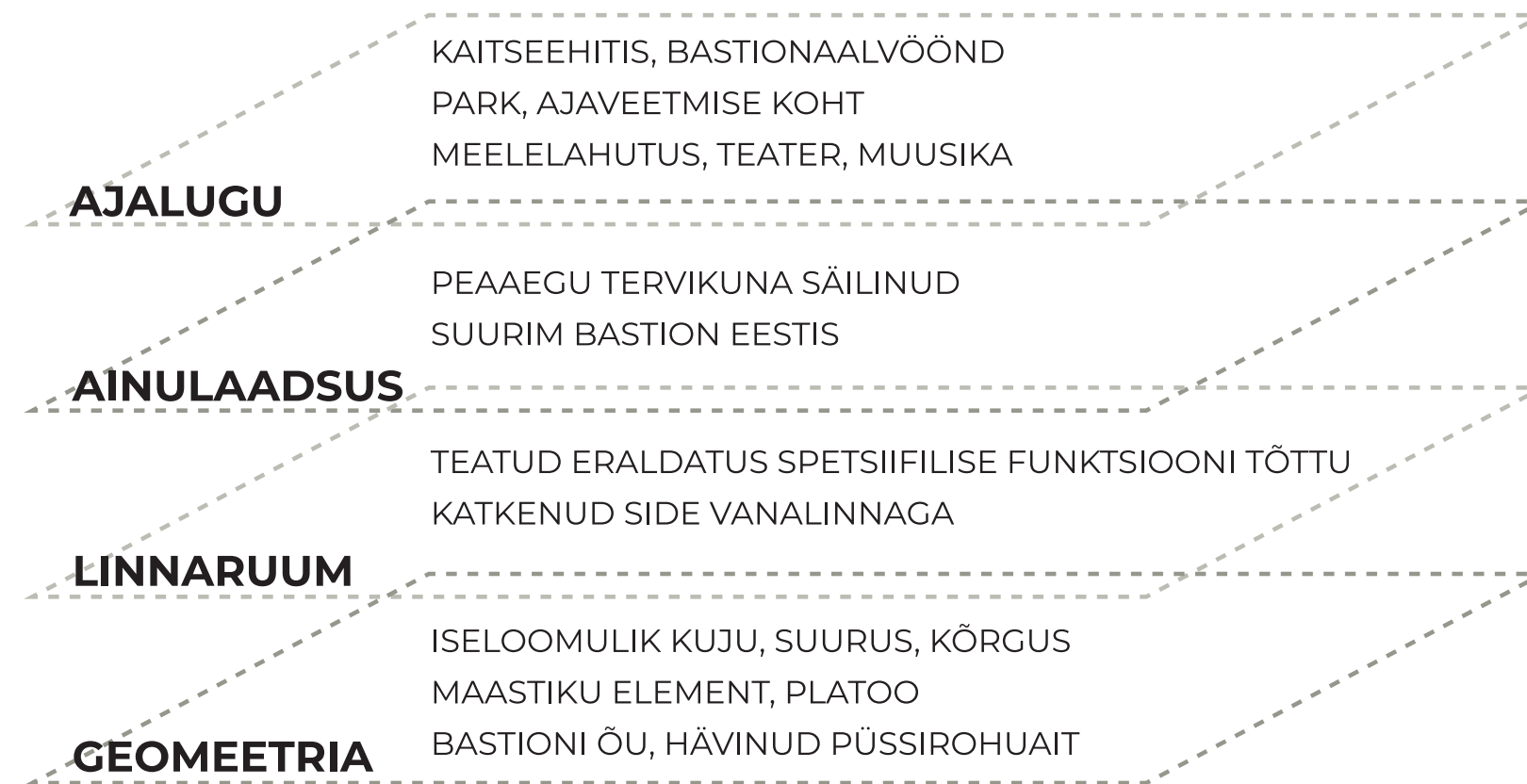
SKOONE BASTIONI OLEMUS

Skoone bastioni ala ajalugu käsitlevatest publikatsioonidest kogutud teabe ning asukoha külastamisel saadud info põhjal on analüüsitud selle ehituspärandi objekti olemuse muutumist ajas ning kaardistatud olulisi aspekte, mida projektiülesande lahendamisel arvestada.

Kuna Skoone bastioni funktsioon on ajas muutunud, sellel on juba olemas mitu tähenduse kihti ning käesolevas töös pakutavat uut otstarvet soovitakse käsitleda mitte vanu elimineeriva, vaid uue, lisanduva kihina, rõhutades algset kaitseehitise olemust ning mitte kaotades vahepeal tekkinud avalikku ajaveetmise kohta.

Skoone bastioni väärtus seisneb eelkõige selle eripärasel kujul ja suurusel - see on üks suurimaid Eestis püstitatud kaitseehitisi kogupindalaga u 3,5 ha. Vaatamata Rannamäe tee rajamisele ning algselt projekteeritud range geomeetria kadumisele on bastion säilinud suhteliselt terviklikuna ning seda on võimalik olulise linnaruumilise elemendi, ümbritsevast kõrguva platoona eksponeerida.

Samuti soovitakse projektlahenduses viidata bastioni keskel kunagi eksisteerinud õuele ning selles paiknenud püsirohuaidale. Just sealt oli võimalik pääseda kaitseehitise kõrgemale kavaljeeri tasandile ning see oli avatud linna poole. Bastioni struktuuri oluliseks osaks olid ka pääsud ja liikumine ühelt tasandilt teisele.

Joonis 27. Skoone bastioni tähenduslikud kihistused ja olulised eripärad. Allikas: autori joonis.

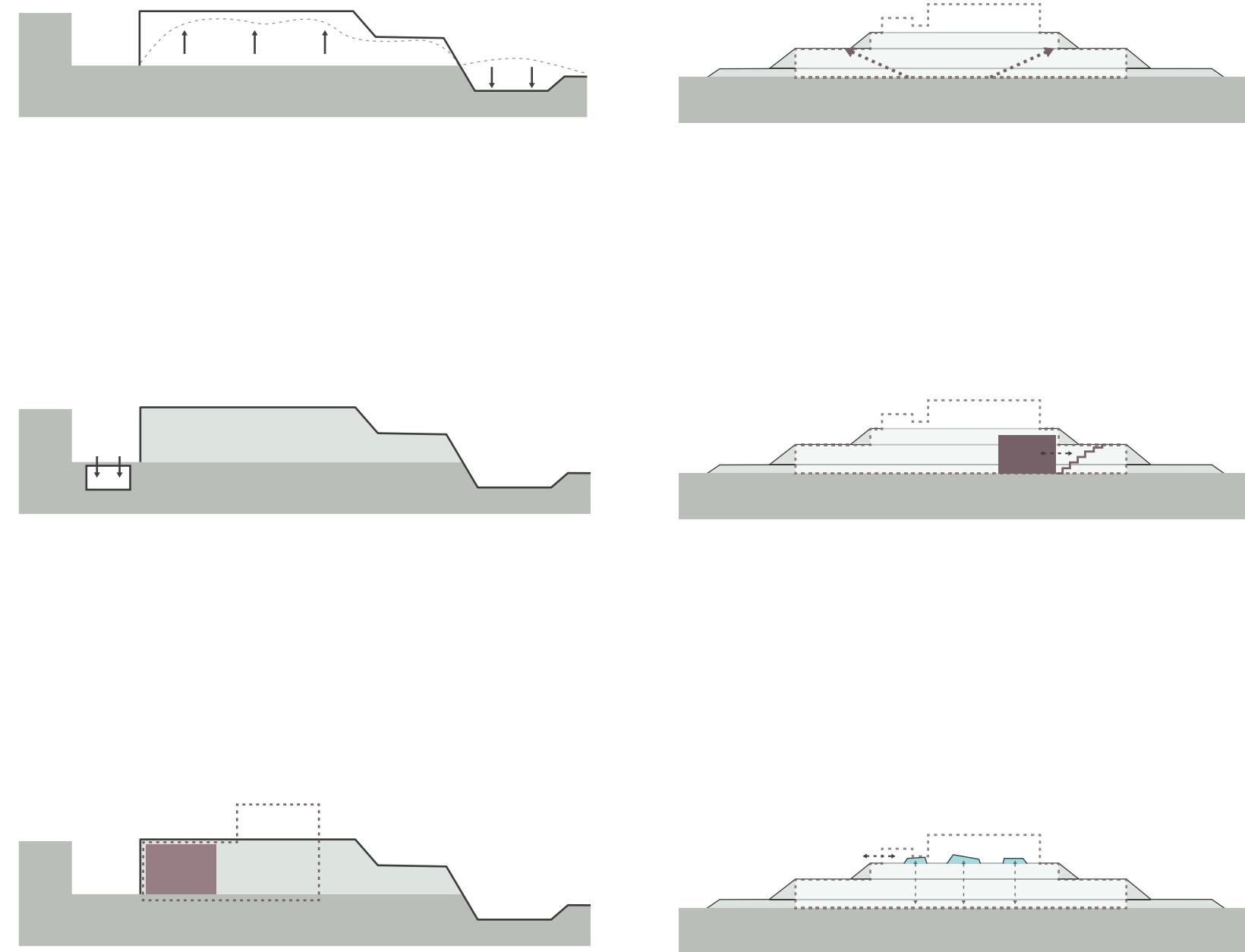
IDEE KIRJELDUS

Et tuua esile kaitsehitise ajalooline funktsioon ja eripära, projektlahenduses nähakse ette algse range geomeetria taastamise: tasandeid ning nende valde korrastatakse selliselt, et oleks hõlpsasti tajutav bastioni sümmeetriline ülesehitus ja nivoode süsteem.

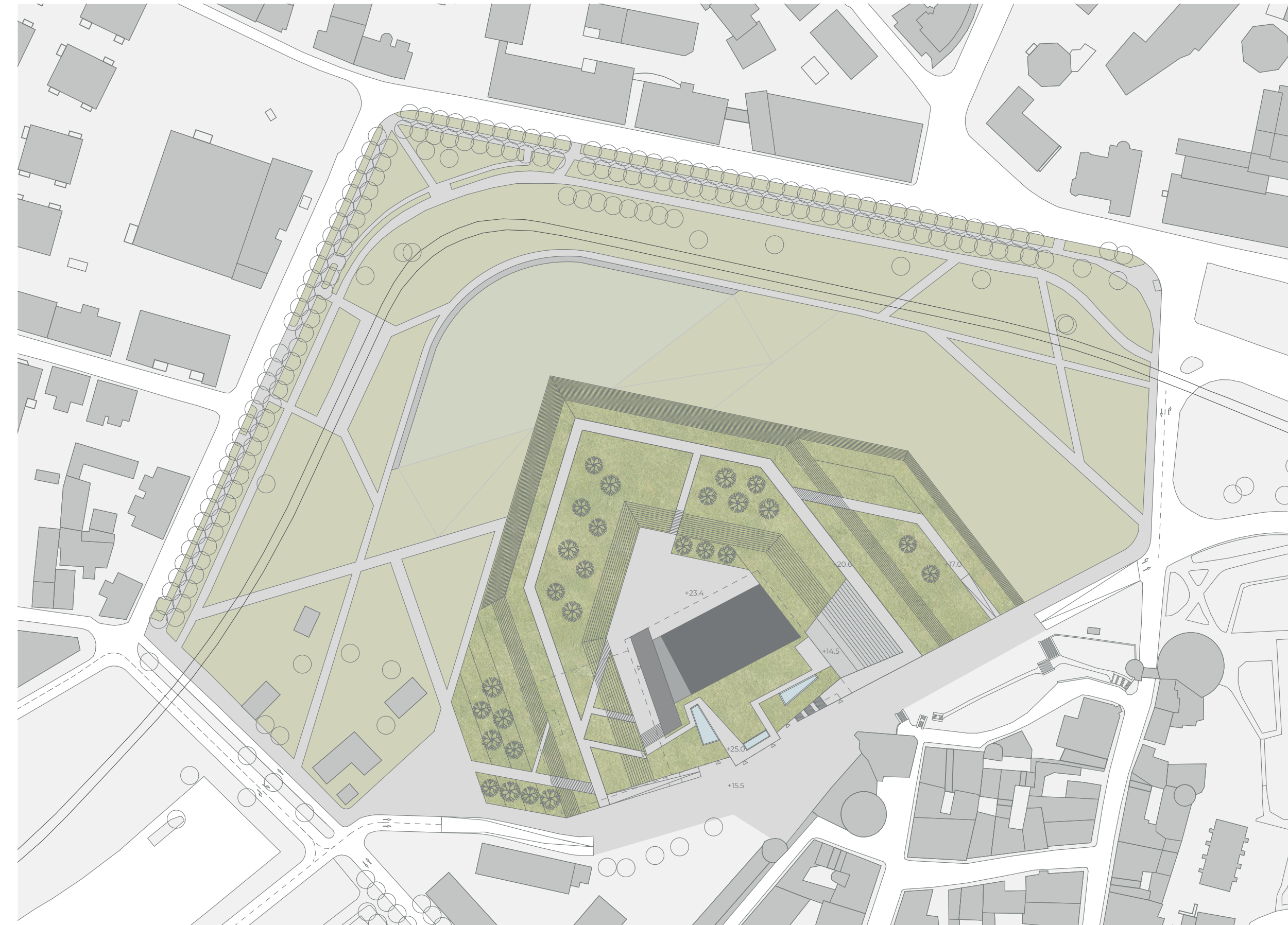
Selleks, et muuta bastioni ja vanalinna vahel asuva tänavaruumi inimsöbralikumaks, suunatakse Rannamäe tee liiklus tunnelisse. Selliselt avaneb võimalus tagada nii bastionile kui ka kontserdimajale juurdepääs tänavatasandilt mitmest kohast erinevate kasutajagruppide jaoks. Tingimusel, et osa Suurtüki tn 4c krundist antakse linnale üle, tekib võimalus rajada kontserdimaja peasissepääsu ette väikse väljaku.

Kontserdimaja hoone paigutatakse bastioni olemasolevasse kehandisse võimalikult suures mahus, et lisanduv osa ei lõhuks liiga palju kaitsehitise struktuuri. Sellejuures on siiski arvestatud kontserdisaali toimimiseks vajaliku kõrguse tagamisega ning lähtutakse põhimõttest, et alumise korruse fuajeed ning saalide põrandad on tänavatasandilt lihtsasti ligipääsetavad. Hävinud püssirohuaita markeeritakse kammersaali ning selle ette jääva vestibüüli ruumi paigutusega ning kontrastiga fassaadi materjalikasutuses.

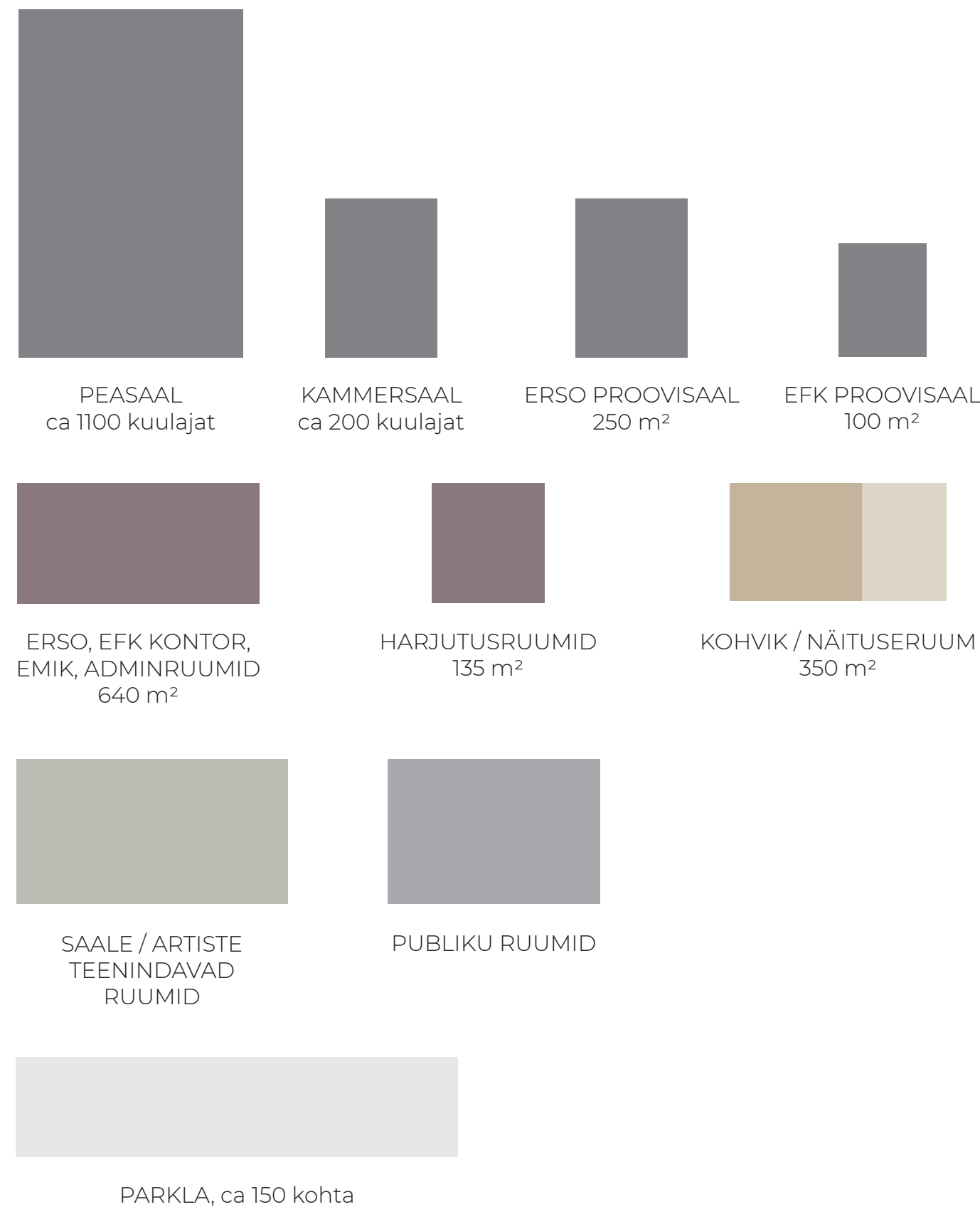
Kontserdimaja hoone on integreeritud bastioni struktuuri ja maastikku ning on tihedalt seotud väliruumiga. Bastioni keskmisele nivoole pääseb mööda tänavapoolse fassaadi kulgeva trepi ja panduse kaudu. Kontserdimaja suurt proovisaali on võimalik avada õue, kus paikneb amfiteatri trepistik. Bastioni keskmiselt tasandilt pääseb kontserdimaja fuajeega ühendatud ruumi, mida võib vastavalt vajadusele kasutada kohviku või näituseruumina. Peasaali teise rõdu korrusel pääseb bastioni kõrgemale tasandile, millest osa moodustub kontserdimaja katuseterrass. Katuseterrassil paiknevad valgustunnelid tagavad nii päevavalguse olemasolu kontserdimaja fuajees ning tööruumides kui ka sidet bastionil jalutava inimese ja kontserdimajas toimuva vahel.

Joonis 28. Arhitektuurse idee skeemid. Allikas: autori joonised.

Joonis 29. Asendiplan 1:1500. Allikas: autori joonis.

Joonis 30. Kontserdimaja ruumiprogrammi skeem. Allikas: autori joonis.

RUUMIPROGRAMM

Kavandatud hoone peafunktsiooniks on kontserdimaja. Hoonesse on projekteeritud peasaal 1008-le kuulajale (koos koorirõdu kohtadega 1067-le kuulajale, ilma koorirõduta ning orkestriauguga 921-le kuulajale) ja kammersaal u 200-le kuulajale (sõltuvalt lava paiknemisest). Lisaks on kavandatud sümfooniaorkestri suur proovisaal, mida võib kasutada ka välitenduste jaoks, ning sellest väiksem proovisaal kammerkoorile.

Publikule mõeldud ruumid (infopunkt, garderoob, tualettruumid, baarid) asuvad hoone läänepoolses osas ning külgnevad peasaali ja kammersaaliga. Eraldi sissepääsuga bastioni keskmiselt tasandilt on kavandatud u 350 m² pinda, mida saab kasutada paindlikult vastavalt vajadusele (kohvikuna, näituseruumina vms). Need ruumid on ligipäsetavad ka kontserdimaja fuajeest.

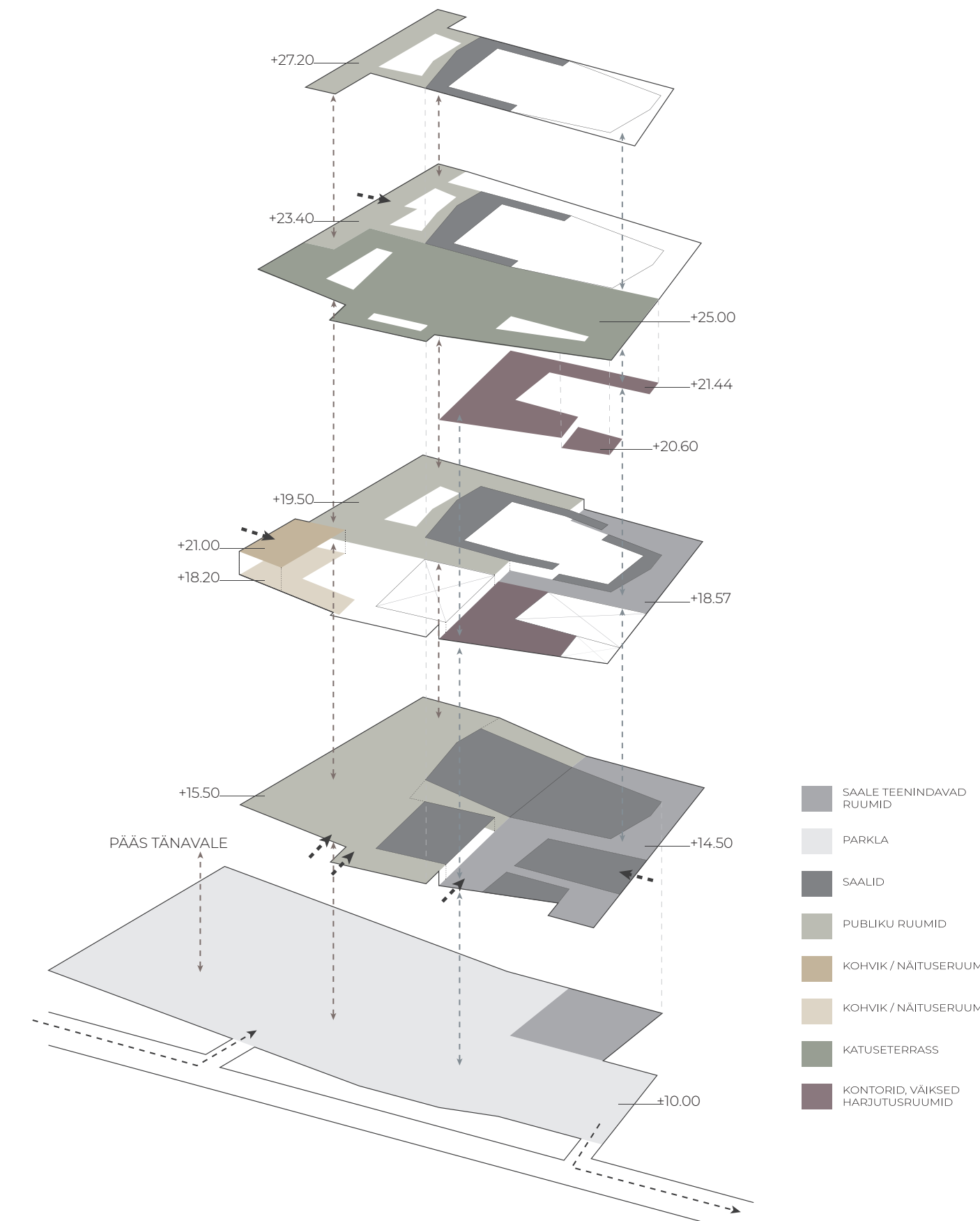
Kontserdisaalide teenindamisega seotud ruumid ning muusikute ja ERSO, EFK ning Eesti Muusikakeskuse (EMIK) tööruumid asuvad hoone idapoolses osas. Hoonesse on kavandatud lavatagused ruumid, artistide toad ja tualettruumid, ERSO, EFK ja EMIK kontorid ning on reserveeritud ruumi laadimisele. Lisaks on planeeritud 5 väiksemat harjutusruumi.

Parkimiseks on kavandatud maa-alune parkla, kuhu pääseb Rannamäe tee tunnelist. Joonistel näidatud pindala võimaldab 160 sõiduki parkimist, parkimiskohtade arvu on võimalik suurendada või vähendada vastavalt vajadusele.

FUNKTSIONAALNE JAOTUS

Hoone on tinglikult jagatud kaheks pooleks, millest üks on publikule avatud ruumid ning teist moodustavad saale teenindavad ruumid ja tööruumid. Kontserdimajal on olemas avalik juurdepääs peauksest Rannamäe tee poolt hoone keskel, juurdepääs bastioni keskmiselt tasandilt saalidega läbi fuajee ühendatud kohvikusse, lisaks on peasaali teise rõdu korrus ühendatud katuseterrassiga. Töötajad pääsevad hoonesse tänavalt peasissepääsust mõlemalt pool asuvatest ustest. Teenindav transport pääseb ligi Rannamäe teelt, laadimine toimub tänava tasandilt (laadimisala hoone idapoolses nurgas). Vajadusel on võimalik väiksemat koormat tuua liftiga parkimiskorrusel. Parkimiskorrus on ühendatud kontserdimaja ruumidega kahe trepikoha kaudu ning parkimiskorruse kolmas trepikoda on ühendatud tänavaruumiga ning paigutatud diskreetselt bastioni keskmise tasandi valli sisse.

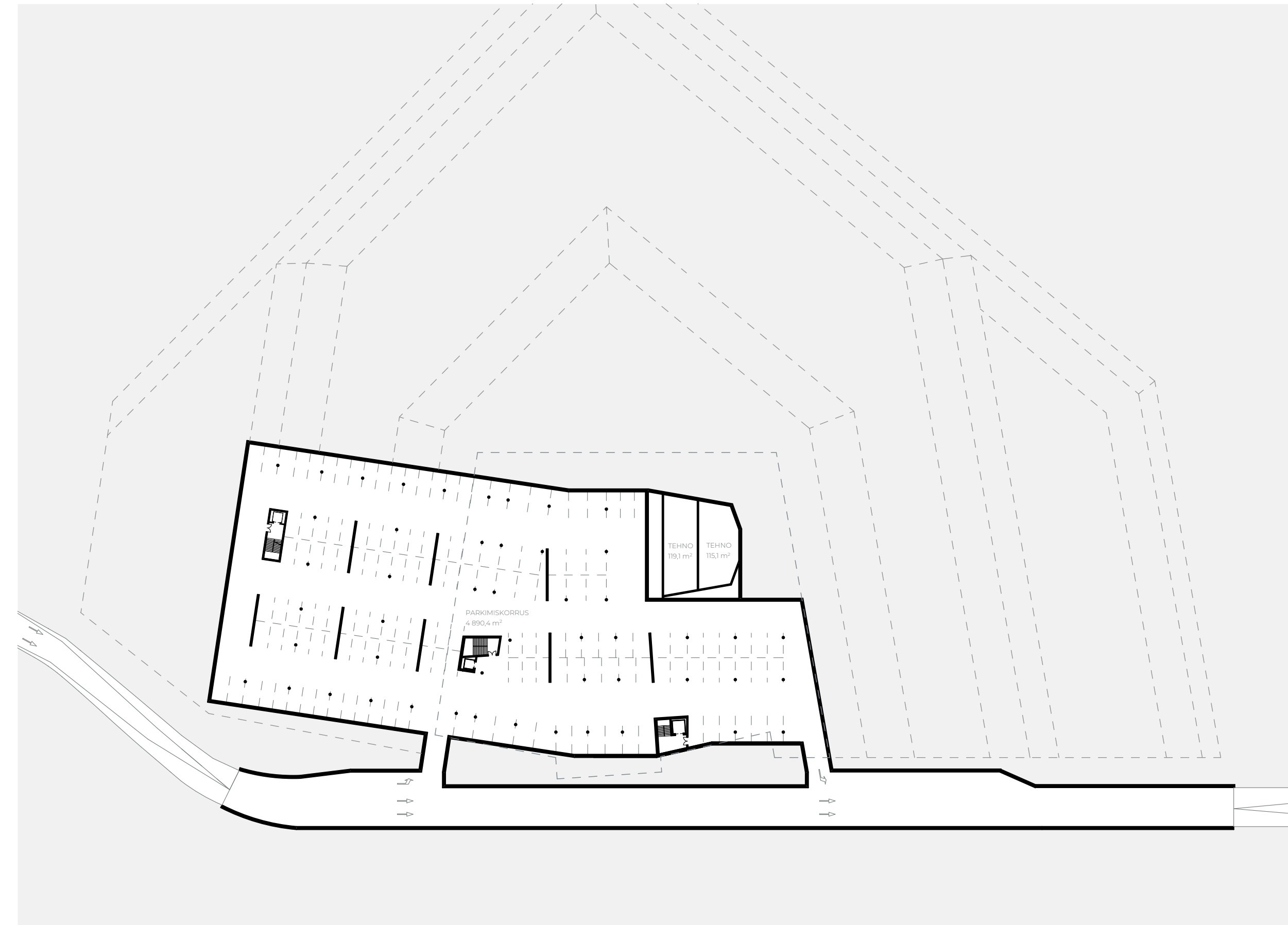
Hoone on jagatud mitmeks omaette korrussüsteemiga tsooniks. Peasaali ja sellega külgneva fuajee osa on jagatud korrusteks lähtuvalt peasaali kohtade arvust ning akustilist toimimist tagavatest gabariitidest. Kohviku ja näituseruumide tasandid paiknevad peasaali rõdude suhtes 1,30 m nihkega, et tänavatasandi ja bastioni kõrgema nivoo vahele jäävat mahtu võimalikult palju ära kasutada. Peasaali põranda ülemisel ja madalamal osal on kõrgusvahe 1,00 m ning kontserdimaja teenindava poole alumine korrus on seotud peasaali põrandaga ning asub fuajeest ja peasissepääsust 1,00 m madalamal. Töötajate pool on jagatud kolmeks korruseks (va suur proovisaal), alumisel korrusel asuvad artistide ruumid, lavatagused ruumid, proovisaalid, teisel korrusel asuvad väikesed harjutusruumid, kammersaali heli- ja valguse kontrollruum ning kontorid ja kolmandale korrusele jäävad kontoriruumid.

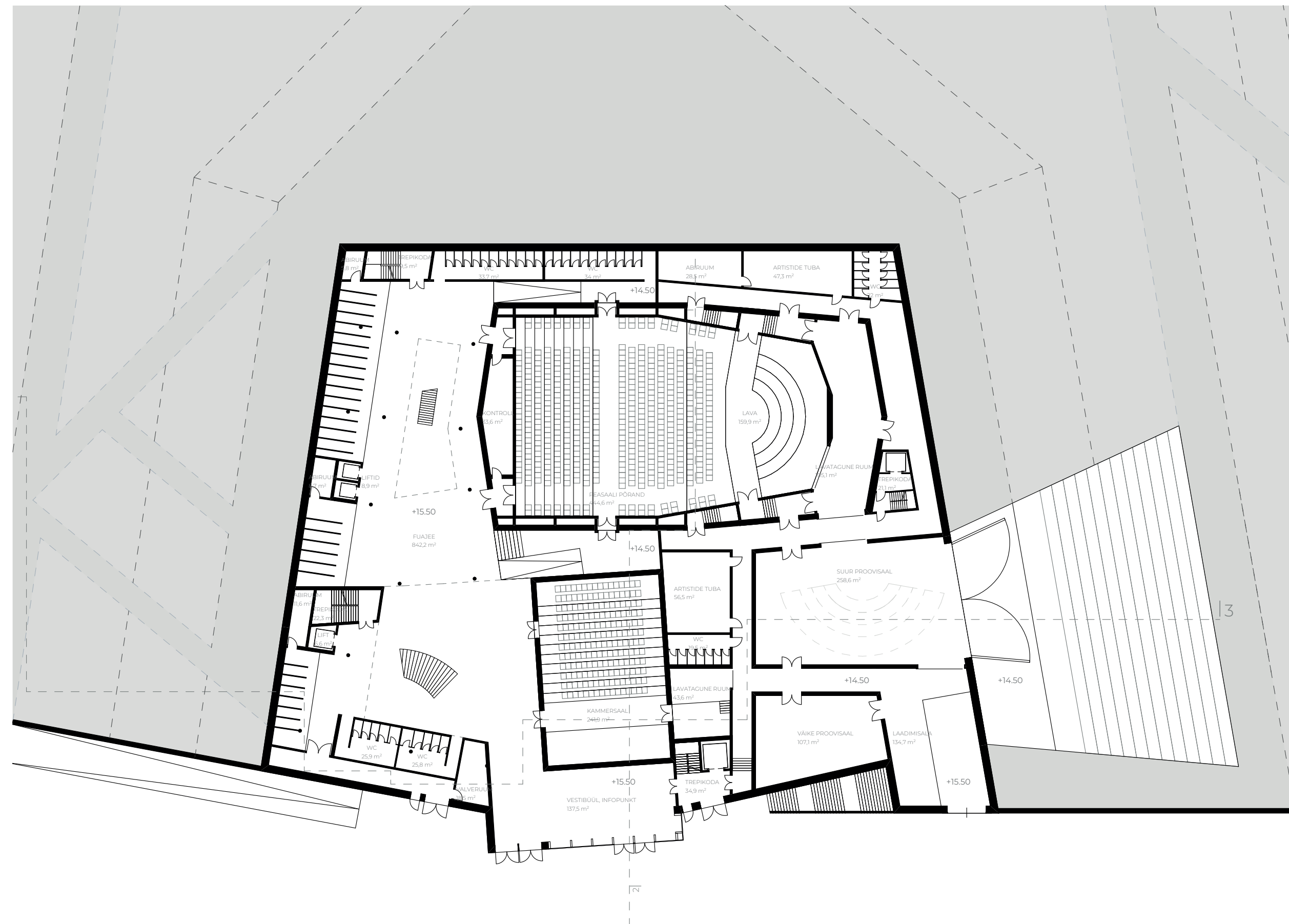
Joonis 31. Erineva funktsiooniga ruumide paiknemine hoone korrustel. Allikas: autori joonis.

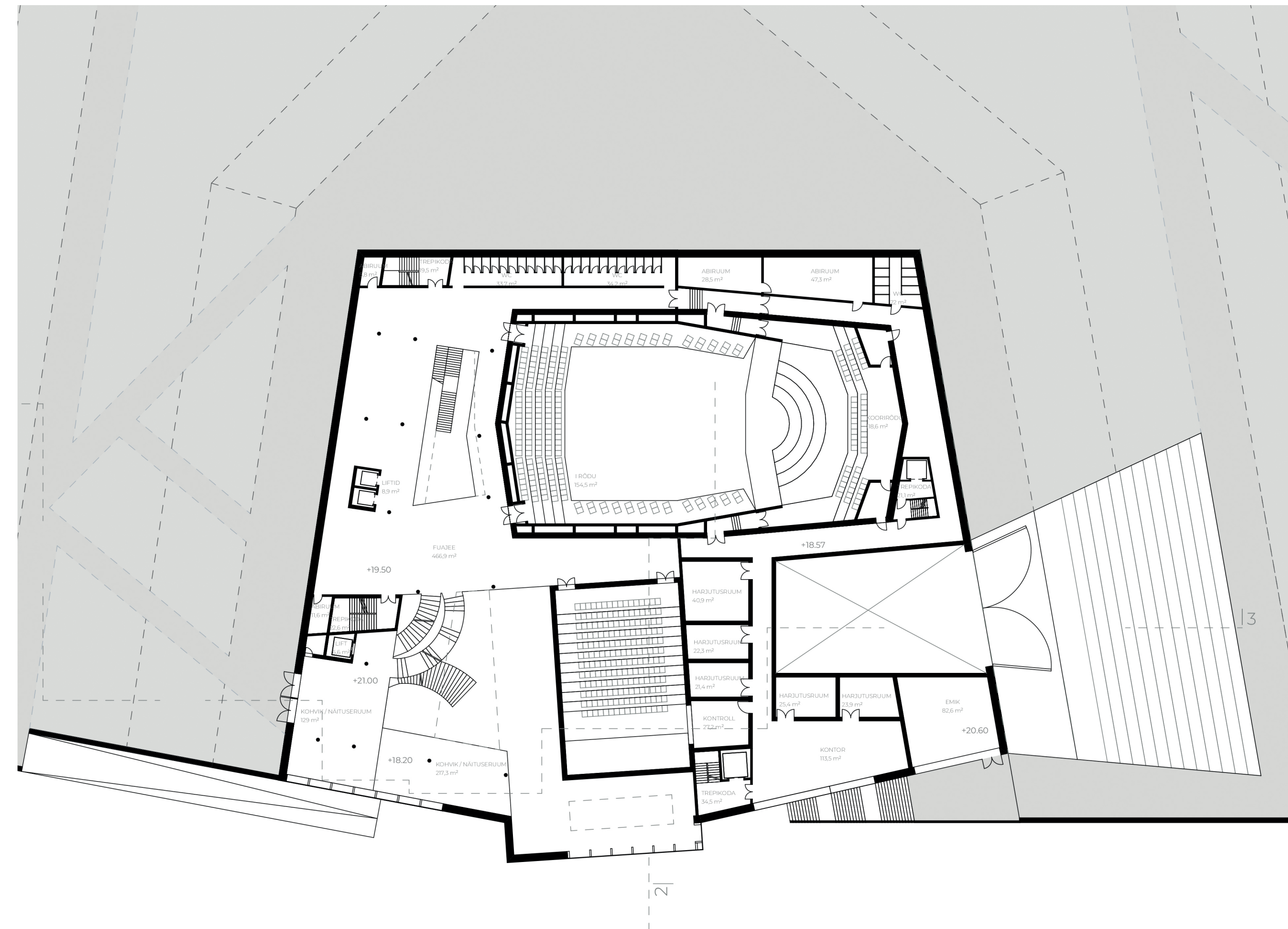
Joonis 32. Vaade Suurtüki tn poolt. Allikas: autori joonis.

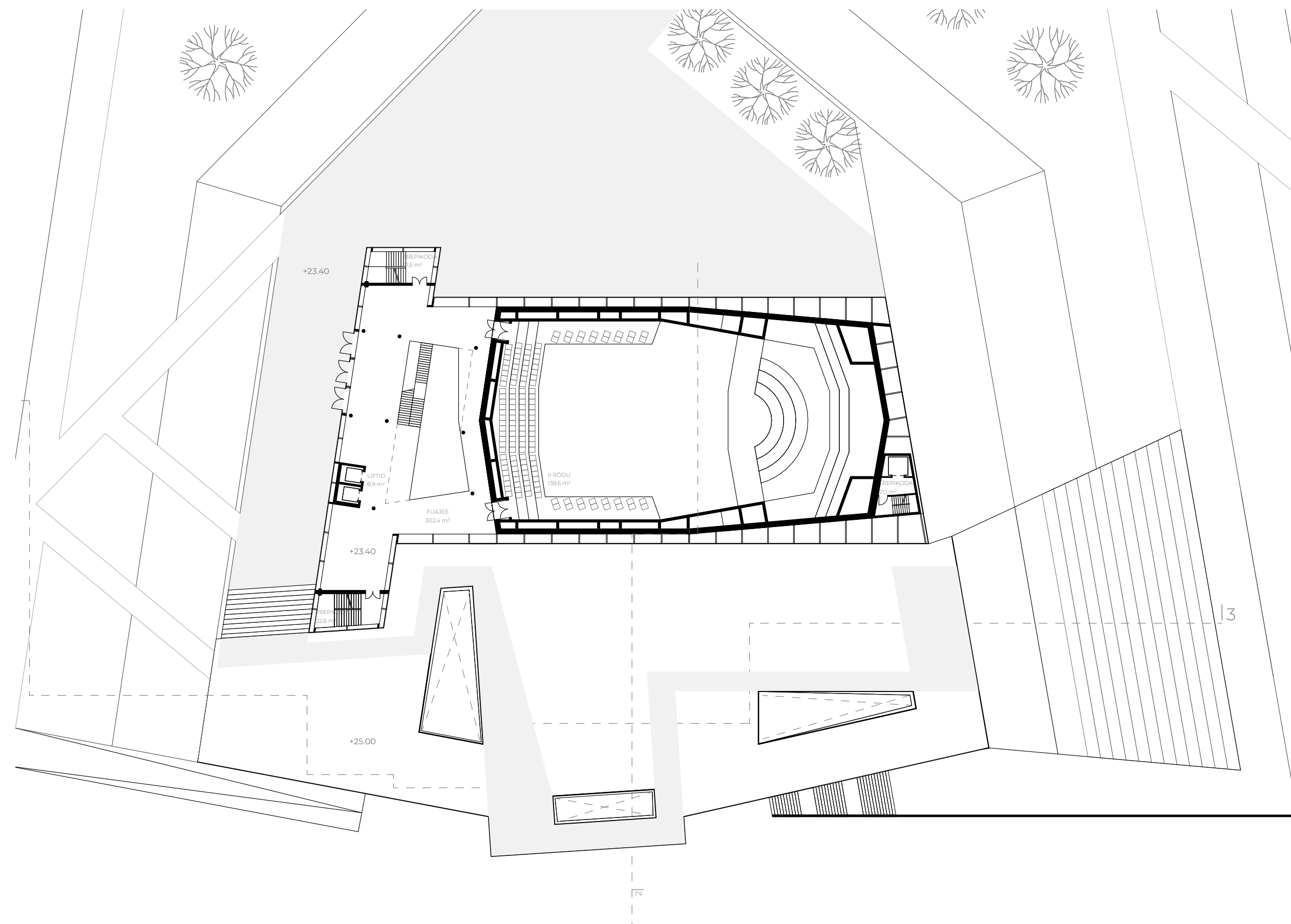
Joonis 33. Maa-aluse parkimiskorruse plaan 1 : 750. Allikas: autori joonis.

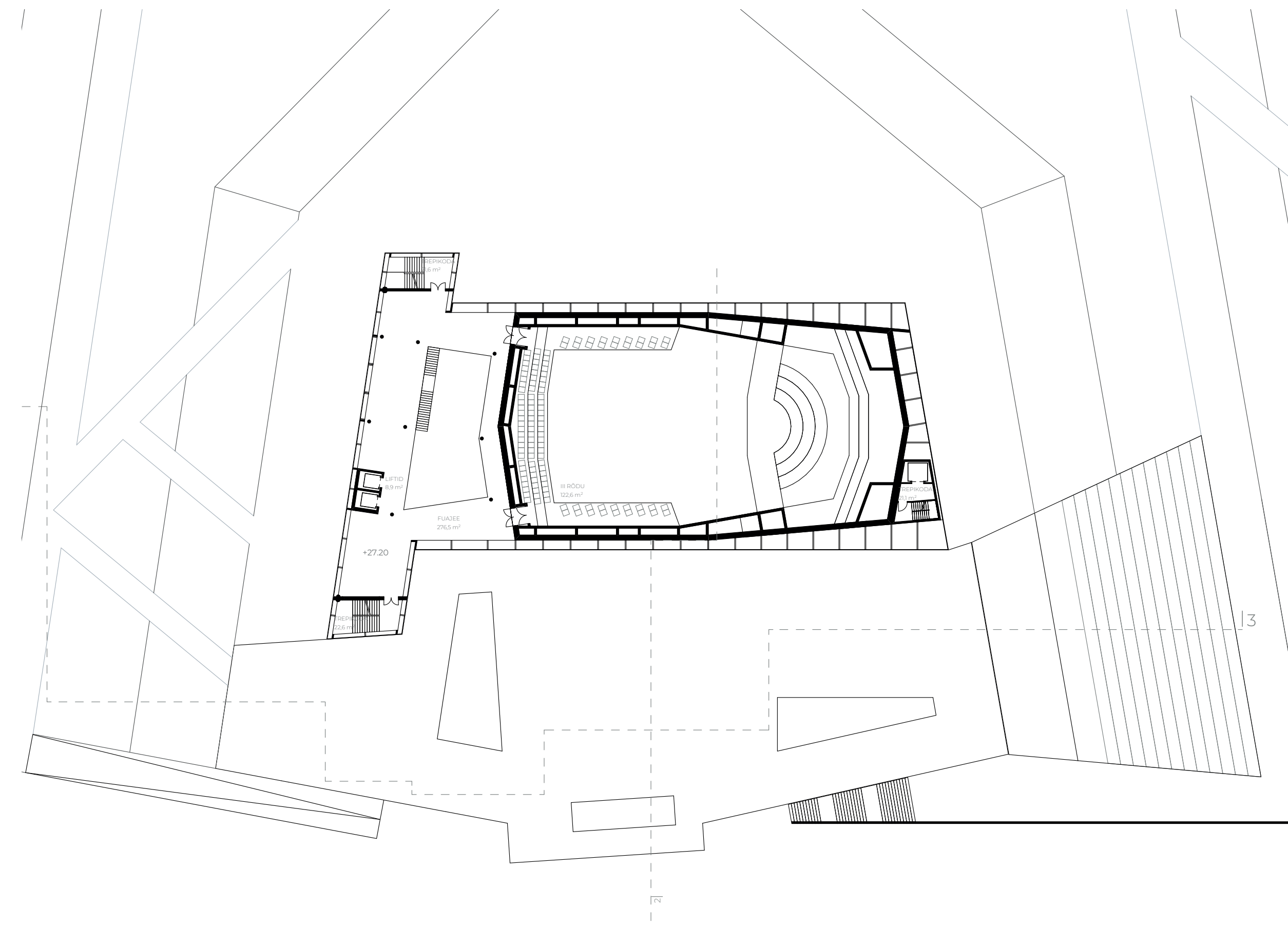
Joonis 34. Esimese põhikorruse plaan (fuajee, põrand) 1:400. Allikas: autori joonis.

Joonis 35. Teise põhikorruse plaan (peasaali I rõdu) 1:400. Allikas: autori joonis.

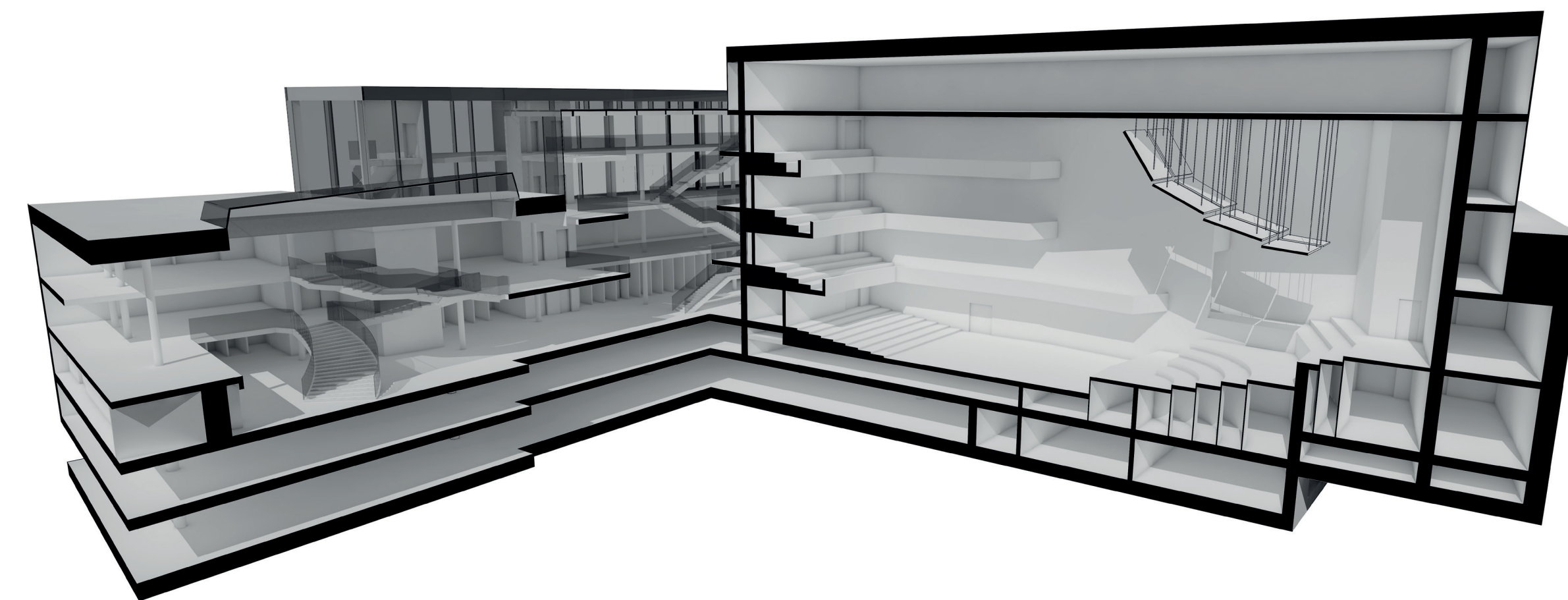
Joonis 36. Kolmanda põhikorruse plaan (peasaali II rüü, katuseterrass) 1 : 400. Allikas: autori joonis.

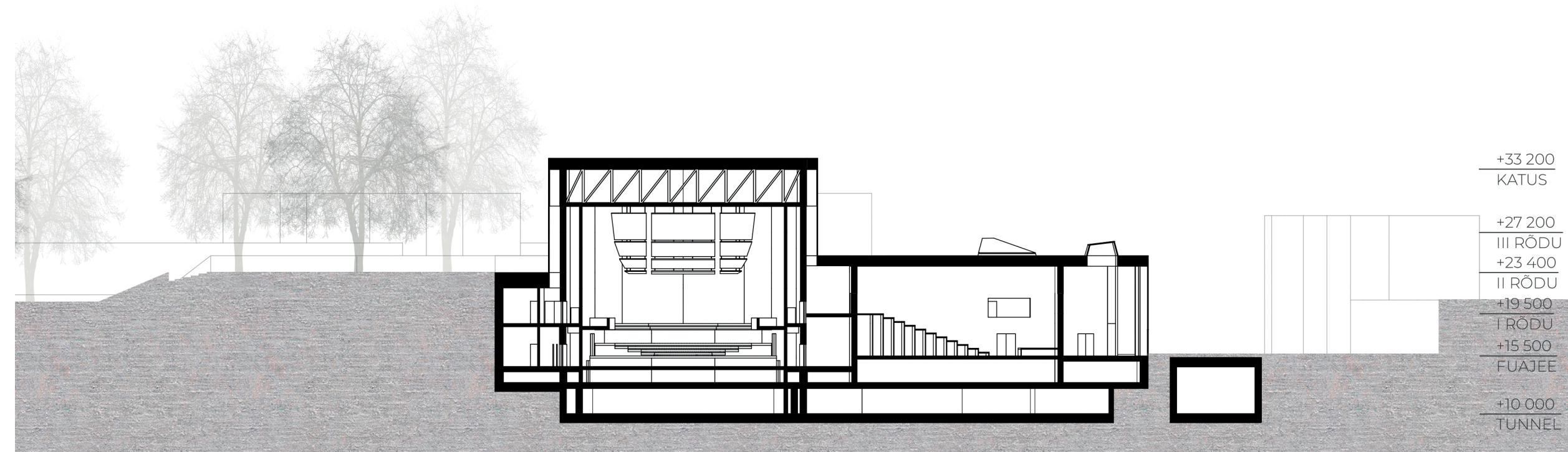
Joonis 37. Neljanda põhikorruse plaan (peasaali III rüü) 1 : 400. Allikas: autori joonis.

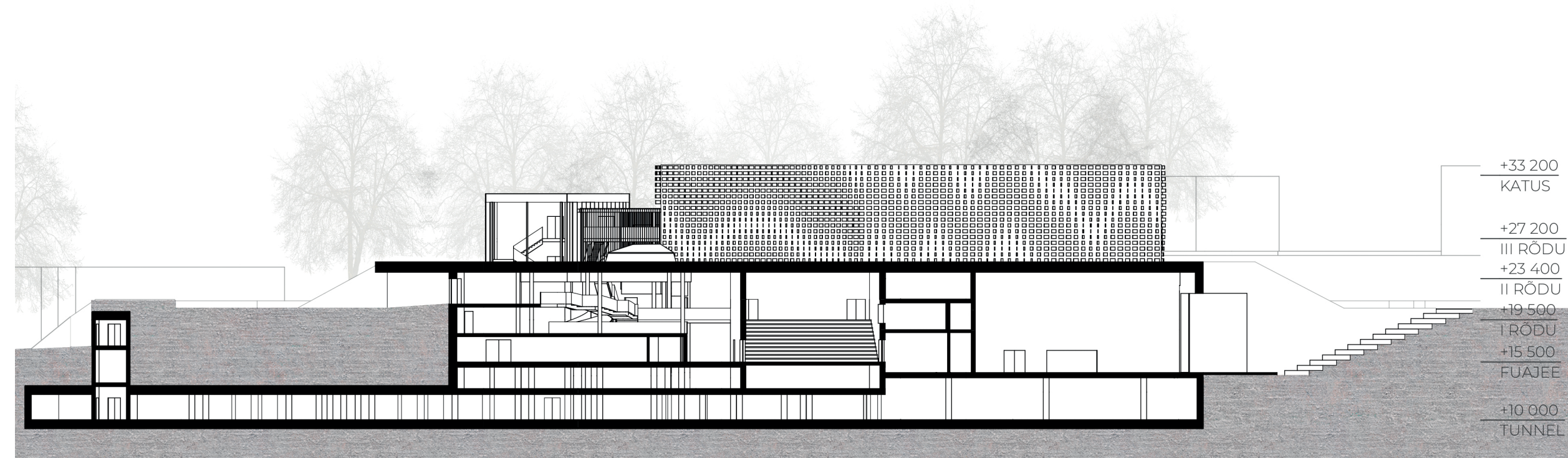
Joonis 38. Vaade Põhja pst poolt. Allikas: autori joonis.

Joonis 39. Peesaali ja fuajee ruumiline lõige. Allikas: autori joonis.

Joonis 40. Lõige 2-2 1:450. Allikas: autori joonis.

Joonis 41. Lõige 3-3 1:450. Allikas: autori joonis.

Joonis 42. Vaade fuajeele. Allikas: autori joonis.

KONSTRUKTSIOONID, FASSAADID

Kontserdimaja hoone on kavandatud raudbetoonist post-plaat süsteemis. Eraldiseisvaid konstruktiivseid ühikuid moodustavad saalid, peasaali kandvateks konstruktsioonideks on terrassõrestik ning kammersaali kandvaks konstruktsiooniks kas puit- või terrassõrestik.

Hoone fassaadid on lahendatud kahes osas. Madalamal asuv Rannamäe tee tänavapoolne fassaad on range, rahuliku iseloomuga. Peamisteks fassaadimaterjalideks on peakivi ja klaas. Peakivi puhul taotletakse viidet Tallinna vanalinna miljööle, kuid kiviplaatide jaotuse muster ei emiteeri keskaegset müüritist, vaid on kaasaegne, lakooniline. Klaasfassaadi osas pakutakse kasutada konstruktiivset klaasi, et viia fassaadi silmatorkavalt osadeks jagavate elementide arvu miinimumini ning tekitada õhulisuse mulje, mis kontrasteeruks paekivi raskema tekstuuriga. Piirijoonega kahe materjali vahel rõhutatakse hävinud püssirohuaida laiust.

Bastioni viimasest tasandist kõrgemale ulatuvate osade puhul on samuti rakendatud kahe kontrasteeruva fassaadi põhimõtet. Peasaali teist ja kolmandat rõdu teenindava fuajee mahu välisseinad on lahendatud klaasfassaadina, analoogselt alumiste korruste tänavapoolse fassaadiga. Taotletud on läbipaistvust, et hoone sees toimuvat oleks näha tänavalt ning et külastajatel oleks visuaalne side väliruumiga. Peasaali mahul on topelfassaad, mille välimine kiht on kaetud alumiiniumist plaadikestega, mis on värvitud kahe erineva tooniga ning võivad pöörelda ümber vertikaalse telje. Selliselt pakutakse tekitada kineetiline, ajas muutuv fassaad, mis kas ainult peegeldab tuulesituatsiooni või on lisaks ka programmeeritud kindlaid kujusid näitama.

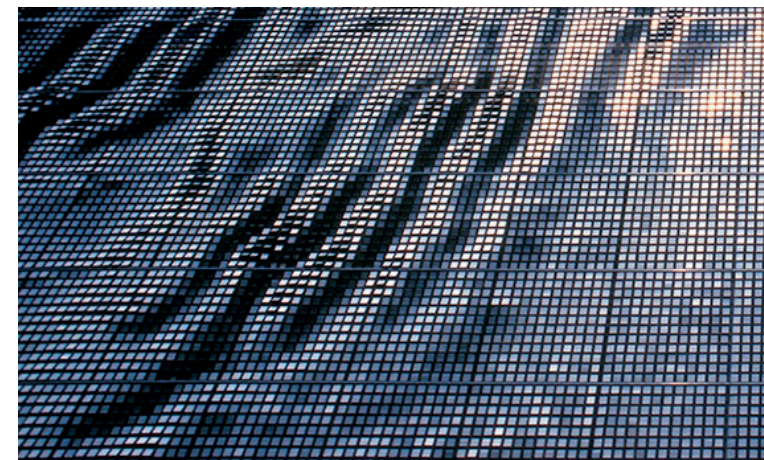
Saalide sisearhitektuuri ja akustikat antud töö raames ei lahendatud.

Joonis 43. Fassaad klaasist kandvate elementidega. Allikas: Glastory.

Joonis 44. Fassaadi kiviplaat. Allikas: Norstone.

Joonis 45. Kineetiline fassaad. Allikas: Ned Kahn.

TEHNILISED ANDMED

Käsitletud ala: ca 2,9 ha

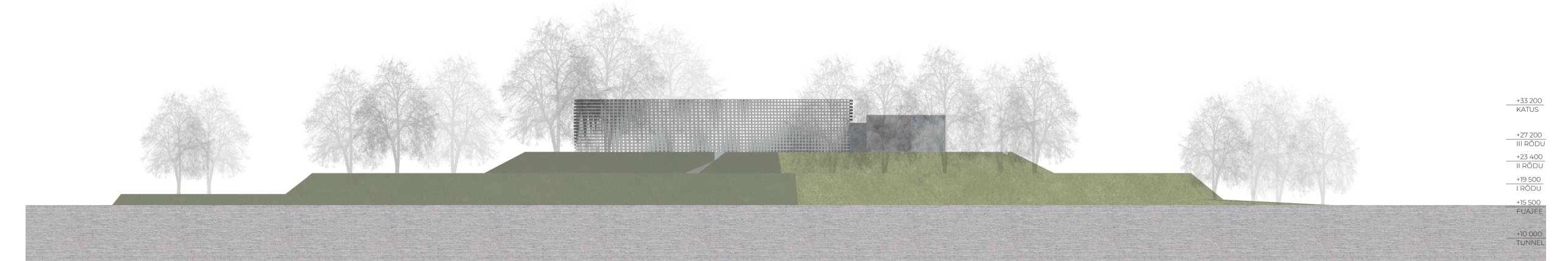
Ehitisealune pind: 6180 m²

Suletud netopind: 12 880 m²

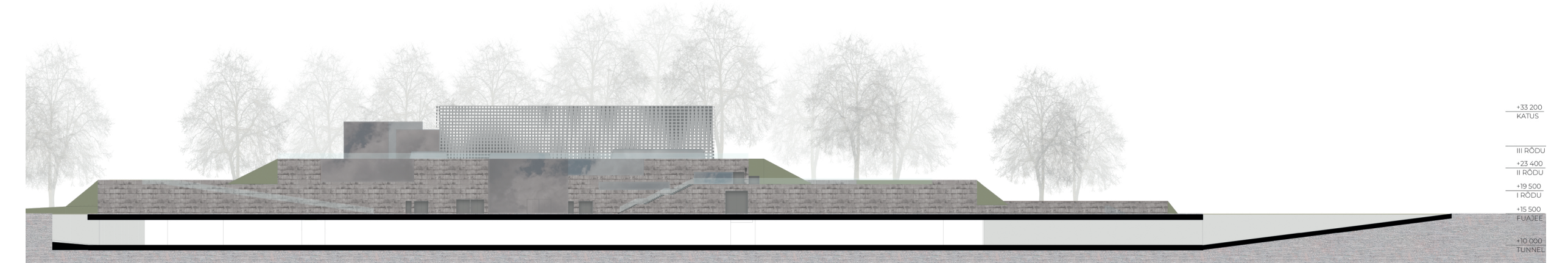
Kõrgus: 18,7 m (ABS + 34,2 m)

Maapealse osa korruste arv: 2

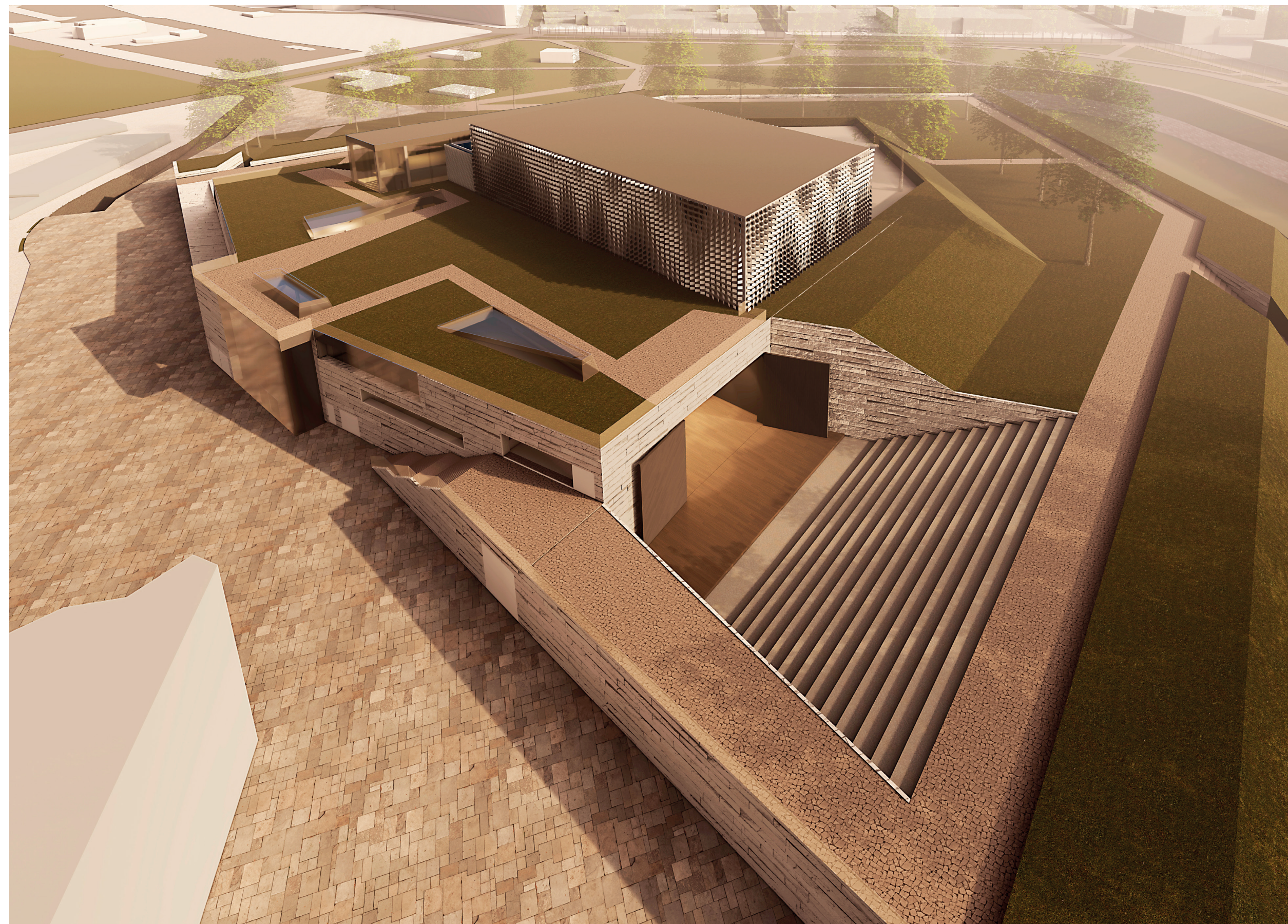
Maa-aluse osa korruste arv: 5

Joonis 46. Vaade Põhja pst poolt 1 : 800. Allikas: autori joonis.

Joonis 47. Vaade Rannamäe tee poolt 1 : 800. Allikas: autori joonis.

Joonis 48. Vaade linnulennult Suure Rannavärava tn poolt. Allikas: autori joonis.

Joonis 49. Vaade välisaalile. Allikas: autori joonis.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

Australia ICOMOS. (1999). *The Australia ICOMOS Charter for the Conservation of Places of Cultural Significance (The Burra Charter)*. Australia ICOMOS. https://australia.icomos.org/wp-content/uploads/BURRA_CHARTER.pdf

Australia ICOMOS. (2013). *The Australia ICOMOS Charter for the Conservation of Places of Cultural Significance (The Burra Charter)*. Australia ICOMOS. <http://australia.icomos.org/wp-content/uploads/The-Burra-Charter-2013-Adopted-31.10.2013.pdf>

Bartolini, N. (2014). Critical urban heritage: From palimpsest to brecciation. *International Journal of Heritage Studies*, 20(5), 519–533. <https://doi.org/10.1080/13527258.2013.794855>

Bullen, P. A., & Love, P. E. D. (2010). The rhetoric of adaptive reuse or reality of demolition: Views from the field. *Cities*, 27(4), 215–224. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2009.12.005>

Bullen, P. A., & Love, P. E. D. (2011). Adaptive reuse of heritage buildings. *Structural Survey*, 29(5), 411–421. <https://doi.org/10.1108/02630801111182439>

Bylemans, M., & Vallet, N. (2017). Adaptive reuse of historical heritage sites: Contextual frameworks, 'restrictive' or 'challenging' for the redesign? In V. Echarri & C. A. Brebbia (Eds.), *Structural Studies, Repairs and Maintenance of Heritage Architecture XV* (pp. 135–145). WIT Press. <https://doi.org/10.2495/STR170121>

Casal, S. M. (2003). *The adaptive re-use of buildings: Remembrance or oblivion?* 14th ICOMOS General Assembly and International Symposium: 'Place, memory, meaning: preserving intangible values in monuments and sites', Victoria Falls, Zimbabwe.

Casal, S. M. (2008). *The spirit of place and the new uses*. 16th ICOMOS General Assembly and International Symposium: 'Finding the spirit of place – between the tangible and the intangible', Quebec, Canada.

Council of Europe. (2005). *Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society (Faro Convention)*. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680083746>

Dohotariu, I., & Purcaru, A. (2020). Adapted Reuse of Heritage Ensembles and Buildings. Architectural Conversion. *Bulletin of the Polytechnic Institute of Iasi - Construction & Architecture Section*, 70(2), 67–78.

Hill, S. (2016). Constructive conservation – a model for developing heritage assets. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*, 6(1), 34–46. <https://doi.org/10.1108/JCHMSD-04-2015-0013>

Hint, J. (2019). Skoone – mullakamakas, mis törgub tsiviliseerumast. *Sirp*. <https://www.sirp.ee/si-artiklid/arhitektuur/skoone-mullakamakas-mis-torgub-tsiliviliseerumast/>

Historic England. (2017). *Heritage works. A toolkit of good practice*. <https://bpf.org.uk/media/3516/heritage-works-2017-for-web.pdf>

ICOMOS. (1931). *Athens Charter for the Restoration of Historic Monuments*. <https://www.icomos.org/en/167-the-athens-charter-for-the-restoration-of-historic-monuments>

ICOMOS. (1964). *International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites (The Venice Charter)*. <https://www.icomos.org/en/179-articles-en-francais/ressources/charters-and-standards/157-the-venice-charter>

ICOMOS. (1994). *The Nara Document on Authenticity*. <https://www.icomos.org/charters/nara-e.pdf>

ICOMOS. (2008). *The Québec Declaration on the Preservation of the Spirit of the Place*. https://www.icomos.org/quebec2008/quebec_declaration/pdf/GA16_Quebec_Declaration_Final_EN.pdf

ICOMOS. (2011). *The Paris Declaration On heritage as a driver of development*. https://www.icomos.org/Paris2011/GA2011_Declaration_de_Paris_EN_20120109.pdf

Jo, S. (2003). Aldo Rossi: Architecture and Memory. *Journal of Asian Architecture and Building Engineering*, 2(1), 231–237. <https://doi.org/10.3130/jaabe.2.231>

Jokilehto, J. (2010). *Arhitektuuri konserveerimise ajalugu*. Eesti Kunstiakadeemia.

Judson, E., & Iyer-Raniga, U. (2012). Reinterpreting the value of built heritage for sustainable development. *Historic Environment*, 24(2), 19–24.

Nurk, R., Kadakas, V., & Toos, G. (2010). Investigations of the northern part of the rampart fortifications of Tallinn. *Archaeological Fieldwork in Estonia*, 127–136.

Nurk, R., & Treufeldt, R. (2014). Uusaeg tõi bastioid. *Horisont*, 5, 36–47.

OpenHeritage. (2019). *Mapping of current heritage re-use policies and regulations in Europe*. European Commission. https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/d_1.2_mapping_of_current_heritage_re-use_policies_and_regulations_in_europe.pdf

Pickard, R. D. (1996). *Conservation in the built environment*. Longman.

Plevoets, B., & V. Cleempoel, K. (2011). Adaptive reuse as a strategy towards conservation of cultural heritage: A literature review. In C. A. Brebbia & L. Binda (Eds.), *Structural Studies, Repairs and Maintenance of Heritage Architecture XII* (pp. 155–164). WIT Press.

Plevoets, B., & V. Cleempoel, K. (2013). Adaptive reuse as an emerging discipline: An historic survey. In G. Cairns (Ed.), *Reinventing Architecture and Interiors: A Socio-Political View on Building Adaptation* (pp. 13–32). Libri Publishers.

Plevoets, B., & V. Cleempoel, K. (2019). *Adaptive reuse of the built heritage: Concepts and cases of an emerging discipline*. Routledge.

Poulios, I. (2010). Moving Beyond a Values-Based Approach to Heritage Conservation. *Conservation and Management of Archaeological Sites*, 12(2), 170–185. <https://doi.org/10.1179/175355210X12792909186539>

Poulios, I. (2014). Discussing strategy in heritage conservation. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*, 4(1), 16–34. <https://doi.org/10.1108/JCHMSD-10-2012-0048>

Powell, K. (1999). *Architecture reborn: The conversion and reconstruction of old buildings*. Laurence King.

Sander, H. (2006). Roheline vöönd, saasta täis. *KesKus*. <http://kes-kus.ee/roheline-voond-saasta-tais-haljastuse-uurija-heldur-sander-teeb-ekskursiooni-ranavaravamae-parki-kadunud-hiilguse-ja-selgusetu-tulevikuga-kohta-linnasudames-niisiis-skoone-bastion/>

Schittich, C. (Ed.). (2003). *Building in existing fabric: Refurbishment, extensions, new design*. Birkhäuser.

Scott, F. (2010). *On altering architecture*. Routledge.

Slocombe, M. (n.d.). *The SPAB Approach*. SPAB. <https://www.spab.org.uk/sites/default/files/documents/MainSociety/Campaigning/SPAB%20Approach.pdf>

Stone, S. (2005). Re-readings: The design principles of remodelling existing buildings. In *Structural Studies, Repairs and Maintenance of Heritage Architecture IX* (pp. 125–134). WIT Press.

Vecco, M. (2010). A definition of cultural heritage: From the tangible to the intangible. *Journal of Cultural Heritage*, 11(3), 321–324. <https://doi.org/10.1016/j.culher.2010.01.006>

World Heritage Committee. (1977). *Operational guidelines for the implementation of the World Heritage Convention*. <https://whc.unesco.org/archive/opguide77b.pdf>

JOONISTE LOETELU

- Joonis 1. Ehituspärandi adaptiivse taaskasutuse kujunemine iseseisva distsipliini-na (autori tõlkes). Allikas: Plevoets, B., & V. Cleempoel, K. (2019). Adaptive reuse of the built heritage: Concepts and cases of an emerging discipline. Routledge.
- Joonis 2. Valitud pärandit käsitlevate rahvusvaheliste dokumentide ajajoon. Allikas: autori joonis.
- Joonis 3. KAOS arhitektid, Haapsalu linnus. Allikas: Archdaily, <https://www.archdaily.com/921162/haapsalu-episcopal-castle-kaos-architects> (23.05.2021)
- Joonis 4. Apex AB, Põhjala Pruulikoda. Allikas: Põhjala, <https://pohjalabeer.com/brewery> (23.05.2021)
- Joonis 5. Muuseum ja hotell endises Ushuaia vanglas. Allikas: InterPatagonia, <https://www.interpatagonia.com/ushuaia/sea-museum.html> (23.05.2021)
- Joonis 6. Volklinger Hütte. Allikas: Volklinger Hütte. <https://www.voelklinger-huette.org/index.php?id=3178> (22.05.2021)
- Joonis 7. Carlo Scarpa, Castelvecchio muuseum. Allikas: Divisare, <https://divisare.com/projects/332703-carlo-scarpa-federico-puggioni-museo-di-castelvecchio> (09.05.2021)
- Joonis 8. Lacaton ja Vassal, Palais de Tokyo. Allikas: EUMiesaward, <https://www.miesarch.com/work/183> (09.05.2021)
- Joonis 9. David Chipperfield Architects, Neues muuseum. Allikas: Divisare, <https://divisare.com/projects/368557-david-chipperfield-architects-celia-uhalde-neues-museum> (09.05.2021)
- Joonis 10. Herzog ja de Meuron, Caixa Forum Madrid. Allikas: Divisare, <https://divisare.com/projects/370386-herzog-de-meuron-simon-garcia-arqfoto-caixa-forum-madrid> (09.05.2021)
- Joonis 11. Ehituspärandi väärtuste kujunemine (autori tõlkes). Allikas: Judson, E., & Iyer-Raniga, U. (2012). Reinterpreting the value of built heritage for sustainable development. *Historic Environment*, 24(2), 19–24.
- Joonis 12. Palimpsest. Allikas: The Clyde Fitch Report, <https://www.clydefitchreport.com/2015/02/a-prelude-to-a-palimpsest/> (22.05.2021)

- Joonis 13. Bretša. Allikas: Science Photo Library, <https://www.sciencephoto.com/media/147234/view/gneiss-and-sphalerite-breccia> (22.05.2021)
- Joonis 14. Projektala asendiskeem. Allikas: autori joonis.
- Joonis 15. Skoone bastioni plaan 1797. aastast. Allikas: Tallinn, <https://www.tallinn.ee/est/avalinn/Galeriid-Skoone-bastioni-eskarpmuuri-allosas> (23.05.2021)
- Joonis 16. 1940ndatel ehitatud suveteater. Allikas: EAM, <https://www.arhitektuurimuuseum.ee/muuseum/kogud/fotokogu/> (23.05.2021)
- Joonis 19. Skemaatiline lõige Skoone bastioni tipu lähedusest. Allikas: Nurk, R., & Treufeldt, R. (2014). Uusaeg tõi bastioid. *Horisont*, 5, 36–47.
- Joonis 17. Rannamäe tee ehitus läbi Skoone bastioni muldkeha 1931. aastal. Allikas: Kunstiajalooline fotokogu, <https://dSPACE.ut.ee/handle/10062/38393> (23.05.2021)
- Joonis 18. NO99 Põhuteater 2011. aastal. Allikas: NO99, <http://pohuteater.no99.ee/programm/no99-phuteater-93> (23.05.2021)
- Joonis 20. Vaade hävinud suveteatri trepile. Allikas: autori foto.
- Joonis 21. Endine bastioni õu. Allikas: autori foto.
- Joonis 22. Vaade Rannamäe teele. Allikas: autori foto.
- Joonis 23. Vaade bastionile Põhja pst poolt. Allikas: autori foto.
- Joonis 24. Bastioni keskmine tasand. Allikas: autori foto.
- Joonis 25. Mänguväljak kavaljeeri tasandil. Allikas: autori foto.
- Joonis 26. Skoone bastioni arheoloogiliste uuringute skeem. Allikas: autori joonis, koostatud Ragnar Nurga jooniste alusel.
- Joonis 27. Skoone bastioni tähenduslikud kihistused ja olulised eripärad. Allikas: autori joonis.
- Joonis 28. Arhitektuurse idee skeemid. Allikas: autori joonised.
- Joonis 29. Asendiplaan 1 : 1500. Allikas: autori joonis.

Joonis 30. Kontserdimaja ruumiprogrammi skeem. Allikas: autori joonis.

Joonis 31. Erineva funktsiooniga ruumide paiknemine hoone korrustel. Allikas: autori joonis.

Joonis 32. Vaade Suurtüki tn poolt. Allikas: autori joonis.

Joonis 33. Maa-aluse parkimiskorruse plaan 1 : 750. Allikas: autori joonis.

Joonis 34. Esimese põhikorruse plaan (fuajee, põrand) 1 : 400. Allikas: autori joonis.

Joonis 35. Teise põhikorruse plaan (peasaali I rüü) 1 : 400. Allikas: autori joonis.

Joonis 36. Kolmanda põhikorruse plaan (peasaali II rüü, katuseterrass) 1 : 400. Allikas: autori joonis.

Joonis 37. Neljanda põhikorruse plaan (peasaali III rüü) 1 : 400. Allikas: autori joonis.

Joonis 38. Vaade Põhja pst poolt. Allikas: autori joonis.

Joonis 39. Peasaali ja fuajee ruumiline lõige. Allikas: autori joonis.

Joonis 40. Lõige 2-2 1 : 450. Allikas: autori joonis.

Joonis 41. Lõige 3-3 1 : 450. Allikas: autori joonis.

Joonis 42. Vaade fuajeele. Allikas: autori joonis.

Joonis 43. Fassaad klaasist kandvate elementidega. Allikas: Glastory, <https://www.glastory.net/leading-edge-design-for-a-new-living-library-in-helsinki/> (23.05.2021)

Joonis 44. Fassaadi kiviplaat. Allikas: Norstone, <https://www.glastory.net/leading-edge-design-for-a-https://www.norstoneusa.com/gallery/stone-planc/interior/> (23.05.2021)

Joonis 45. Kineetiline fassaad. Allikas: Ned Kahn, <http://nedkahn.com/portfolio/tech-norama-facade> (23.05.2021)

Joonis 46. Vaade Põhja pst poolt 1 : 800. Allikas: autori joonis.

Joonis 47. Vaade Rannamäe tee poolt 1 : 800. Allikas: autori joonis.

Joonis 48. Vaade linnulennult Suure Rannavärava tn poolt. Allikas: autori joonis.

Joonis 49. Vaade välisaalile. Allikas: autori joonis.

